

# Pengevirke 2

2002

TIDSSKRIFT

FOR NY BANKKULTUR

JUNI

# Penger Penge



ISSN 1399-7734

**Pengevirke 2-2002**

udgives af  
Merkur, Danmark og  
Cultura Sparebank, Norge

**E-mail:**

merkurbank@merkurbank.dk  
cultura@cultura.no

**Hjemmesider:**

www.merkurbank.dk  
www.cultura.no

**Udkommer**

4 gange om året  
Næste gang 24. september 2002

**Oplag: 5.700****Frist**

for bidrag til næste nummer er  
20. august 2002

**Danske indlæg**

sendes til Merkur  
Vejgaard Møllevæg 3, Boks 2039  
DK-9100 Aalborg  
0045 98101835

**Norske indlæg**

sendes til Cultura Sparebank  
P.b. 6800 St. Olavs plass  
N-0130 Oslo  
0047 22995199

**Redaktionsgruppen består af**

Ole Uggerby (ansv. i Danmark)  
uggerby@image.dk  
Arne Øgaard (ansv. i Norge)  
arne.oegaard@steinerskolen.no  
Jannike Østervold (sekr.)  
jannikeo@cultura.no

**Tryk:**

Bræmer Tryk A/S  
Licens til produktion af  
Svanemærkede tryksager  
Miljøcertificeret ISO 14001



Trykt på: RePrint

**Tema denne gang:**

*Penge.*

**Kommende arbejdstemaer:**

3/2002 – Når kulturer mødes.  
4/2002 – Livsfaser.

# Indhold

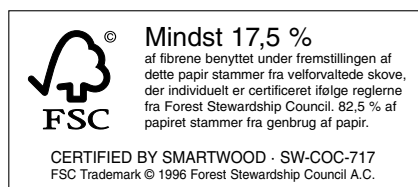
3	Hvad har penge med mig at gøre? En menneskelig bank .....	af Rolf Kerler
4	De nordiske bankinitiativer	
5	Ekobanken .....	av Annika Laurén, Kristoffer Lüthi
6	Cultura .....	av Svein Berglund
7	Merkur .....	af Lars Pehrson
8	Kulturlivet møder Merkur .....	af Henrik Platz
9	Er Penge bare Penge? .....	af Lars Pehrson
10	Abstraksjoner og realiteter i økonomien .....	av Svein Berglund
12	Penge, ånd og det fælles initiativ .....	af Bent Jøker
14	Konkurrencens pris .....	af Vagn Jensen
14	Man kan tænke sig til meget .....	af Torben Hansen
15	Magi, Mysterier og Mirakler causeri ved Hanne Nordahl Wegge	
16	Lokal valuta i Fristaden Christiania .....	af Ditlev Nissen
17	Komplementære penge .....	av Helle Kibsgaard
18	Ikke bare penger .....	av Arne Øgaard
20	Plugging the leaks – et engelsk initiativ .....	av Christine Bakke
21	SKRIFTEDAG (digt) .....	af Bjarne P. Ejaas
23	Nye bøger: En annen verden er mulig .....	av Arne Øgaard
24	Kvalitet i sin inderste konsekvens .....	af Thomas Harttung
26	Kapital til bæredygtig biotek-forskning .....	af Jens Otto Andersen
27	Gavepenger, relasjonsbygning og menneskemøter .....	av Christine Bakke
28	Friland af Steen Møller & Dorthea Arnfred	
30	Nyt fra Merkur	
31	Nytt fra Cultura	
32	Helios-reklame	
28	Smånytt (fra Norge)	

I dette temanummer har vi i redaktionen ønsket at fokusere på det allervæsentligste element for en banks virksomhed, nemlig penge. Vi erkender dog fuldt ud, at der højst er tale om en introduktion til begrebet. Selv om vi alle i hverdagen omgås penge og selv om hovedparten af vore daglige gøremål har relation til penge – så er der mange aspekter ved pengene, der unddrager sig vores opmærksomhed og bevidsthed. Et eksempel på dette fremgår af følgende citat af David Korten, økonom og forfatter til bogen "How corporations rule the world":

"Det vil bli nødvendig å avmytologisere hva penger er. Jeg fikk mine MBA- og PhD-titler fra et av verdens ledende universiteter innen økonomi, men ble aldri lært forskjellen mellom å tjene penger og å skape verdier. Heller ikke hvordan man kunne skjelne mellom produktive og hensynsløst utnyttende investeringer. Slik stoff burde være en grunnleggende del av utdanning for forretningslivet og annen samfunnsstjeneste".

Vi lover, at emnet vil blive behandlet yderligere ved senere lejlighed og vi modtager gerne forslag og synspunkter. Hermed ønsker vi vore læsere en god sommer.

*Redaktionen*



Til det internationale antroposofiske bankmøde i 2000 blev Rolf Kerler bedt om at holde åbningsforedraget. Første del af foredraget bringes her. Resten i de to følgende numre.

# Hvad har penge med mig at gøre?

Af Rolf Kerler

Når man bliver opfordret til at prøve at anskue det tyvende århundrede i lyset af den kendsgerning, at der startede en antroposofisk bankimpuls i dette århundrede, så dukker straks det spørgsmål op, som vi skal beskæftige os med i aften: Er antroposofisk bankvirksomhed overhovedet mulig? "Antroposofisk" kan i denne forbindelse ganske enkelt oversættes med "menneskelig": Er menneskelig bankvirksomhed mulig. Hvis ja, hvad indebærer det da?

Vi har at gøre med et menneskeligt fænomen inden for et område og i en tid, hvor der optræder en stigende - til tider skræmmende - tvang til at handle; en tvang, der tilsyneladende hindrer, at det går "menneskeligt" til inden for dette område. Man kan blive i tvivl om, hvorvidt dette bankvæsen, dette pengevæsen overhovedet stadig kan styres af mennesker? Er det ikke alligevel pengene, der behersker menneskene i vor tid? Lever vi ikke netop i den tilstand, som Karl Marx beskrev i sin teoretiske konstruktion allerede i det 19. århundrede: "Kapitalen er blevet historiens

subjekt" – selv om vi i hvert fald overfladisk betragtet har taget afstand fra socialisme af østligt tilsnit og andre marxistiske ideer? Denne tankegang fra det 19. århundrede er jo for længst blevet til social virkelighed. Kapitalen er historiens subjekt, også selv om der ikke mere er nogen, der vil vide af hverken socialisme eller marxisme.

Er menneskelig bankvirksomhed mulig i en tid, hvor det valutariske system i hele verden i stigende grad opdeler mennesker i rige og fattige? Bliver man alligevel ikke nødt til at vedstå sig, at bankvirksomhed og menneskelighed ikke har noget med hinanden at gøre, fordi menneskene på den ene side og bankvirksomheden på den anden ganske enkelt befinder sig i helt forskellige sfærer (selv om vi ikke bør blive sentimentale af den grund)?

I den seneste tid er jeg af og til af venner inden for vort bankarbejde blevet spurgt: Findes den antroposofiske bankvirksomhed egentlig stadig? Jeg har altid svaret: Det drejer sig ikke om, hvorvidt den findes "endnu", men snarere: Findes antroposofisk bankvirksomhed "allerede" inden for dette arbejde. Findes der spirer til en antroposofisk bankvirksomhed? – ganske små måske – men alligevel spirer,

som det vil kunne betale sig at tage med ind i det nye århundrede eller at videreudvikle? Spirer til et bankarbejde med et menneskeligt ansigt?

Jeg vil gerne indlede med to udtalelser fra starten af det tyvende århundrede: I en avis i USA, "Chicago Tribune", i en udgave fra 1. januar 1901, altså den første dag i det nu gamle århundrede, skrev en redaktør følgende:

*"På tærsklen til det tyvende århundrede ser det ud til, at dette kunne blive et menneskelighedens århundrede, et århundrede for alle menneskers forbrødring".*

En interessant udtalelse dengang! Den journalist, der for nylig bragte dette citat, understregede, hvor mange samfundsmæssige kræfter, inklusive videnskabelige, religiøse etc., der har medvirket til at tage glansen af denne illusion. Og han beklager egoismens sejrsgang i det tyvende århundrede. - Det var den ene udtalelse.

Den anden stammer fra en afhandling\* af Rudolf Steiner fra år 1900, altså fra samme tid:

*"Jeg er fuld af den dybeste mistro til de mennesker, der taler meget om uselvished, om altruisme. Det forekommer mig, at netop disse mennesker ikke har nogen rigtig fornemmelse for den egoistiske tilfredsstillelse, som netop en uselvsk handling giver. Hvor et menneskes personlige interesse, subjektiviteten, selvbehaget er så forædlet, at han ikke alene tager del i sin egen person, men i hele verden, kun dér findes sandheden; er mennesket så småligt, at han kun ved at fornægte sine personlige interesser, sin subjektivitet, formår at tage sig af verdens store sager, da lever han i den største af alle livsløgne".*

*"Der findes uselviske mennesker, der tilbringer livet i hengiven kærlighed. Men det er ikke sandt, at de gør dette ved at opgive deres eget ego. De elsker, fordi kærligheden giver dem den højeste grad af selvbehag. Mennesket skal ikke blive uselvsk; det er det ikke i stand til. Og den, der siger, han kan, lyver. Men egoismen kan svinge sig op til de højeste interesser for verden. Jeg kan sørge for hele menneskehedens anliggender, fordi de interesser mig lige så meget som mine egne, fordi de er blevet mine egne".*

*"Gennem sit virke tilfredsstiller det [geniet] i høj grad sig selv. I dette virke ligger den højeste, åndelige nydelse. Alligevel skal målet for dette virke ikke findes ved promovering af eget ego, men ved medvirken i verdensordenens store livsnødvendigheder. På dette højeste eksistensniveau i det geniale virke er mennesket uselvsk på grund af selvbehag. Her forener egoisme og altruisme sig til en større helhed".*

\* Rudolf Steiner: Methodische Grundlage der Anthroposophie. GA30, 3.Aufl. Dornach 1989 S.429ff

Fortsættes side 22

**Rolf Kerler** F. 1941 i Bietigheim. Studerede efter endt bankuddannelse økonomi og socialvidenskab i Mannheim og München. Siden 1968 aktiv medvirkende til dannelsen af GLS Gemeinschaftsbank, Bochum hvor han blev direktør. Medlem af bestyrelsen for det almene antroposofiske Selskab i Dornach i 1988 som økonomiansvarlig.

## LES MERE

www.gemeinschaftsbank.de  
Hele artiklen findes på:  
www.merkurbank.dk/pengevirke  
www.cultura.no/pengevirke

# De nordiske bankinitiativer

**Cultura Sparebank** blev stiftet i 1996, efter flere års forberedende virksomhed under navnet Cultura lånesamvirke. Banken har lokaler i en stillfuld bygård på Holbergs plass 4 nær slottsparken i Oslo. Der er 9 medarbejdere.

## Nøgletal for Cultura 2001

Samlede udlån	74 mio. NOK
Samlede indlån	95 mio. NOK
Egenkapital	12 mio. NOK
Balance	107 mio. NOK

efter en aktivitetsøgning på ca. 30%  
Ca. 1600 kunder – heraf 140 projekter.  
www.cultura.no cultura@cultura.no



**Ekobanken**, der er en såkaldt "medlemsbank", blev grundlagt i 1998 som en videreudvikling af flere årtiers arbejde med pengeformidling i Sverige. Det begyndte i 1980 under navnet Fria Kulturfonden inspireret af Wilhelm Ernst Barkhoff, der var med til at grundlægge den tyske GLS-Gemeinschaftsbank i Bochum i slutningen af 70'erne. I 1986 startede Spar- og Låneassociationen SOLA i

Stockholm ud fra samme ideer.

I 1992 blev disse to initiativer samlet i EkoSparkassan.

Ekobanken har lokaler på Skåve Gård lidt udenfor Järna.

## Nøgletal for Ekobanken 2001

Samlede udlån	79 mio. SEK
Samlede indlån	94 mio. SEK
Egenkapital	17 mio. SEK
Balance	120 mio. SEK

efter en vækst på 20 % i forhold til forrige år.

1832 kunder/medlemmer.

**Fælles for de tre bankinitiativer er prioriteringen af udlånsmidler med 80-85% til almen-nyttige projekter og 15-20% til private.**



**Merkur** blev grundlagt i 1982 – som en spare- og låneforening, der kun gav mulighed for at operere inden for et afgrænset geografisk område. Allerede 3 år senere blev det dog, i forbindelse med et nyt Europæisk bankdirektiv, muligt at opnå status som pengeinstitut og udvide aktiviteterne til hele landet. På daværende tidspunkt var der afdelinger i Aalborg og Frederiksværk. Merkur er idag organiseret som en andelskasse, med 1.800 andelshavere.

Der er afdelinger i Aalborg, København og Århus med i alt 25 ansatte.

## Nøgletal for Merkur 2001

Samlede udlån	280 mio. DKK
Samlede indlån	290 mio. DKK
Egenkapital	45 mio. DKK
Balance	383 mio. DKK

efter en vækst på 20% forhold til forrige år.

Ca. 7.500 kunder  
www.merkurbank.dk  
merkurbank@merkurbank.dk



# EKOBANKEN

## i ett växande sammanhang

Av Annika Lauren, Kristoffer Lüthi

Senast Ekobanken presenterades i Pengevirke var i september 2000. Sedan dess har banken vuxit till en balansomsättning på ca 135 miljoner svenska kronor. Medarbetarna är 7 som delar på knappt 6 tjänster och det finns ett kontor på Skåve Gård utanför Järna.

Ekobanken finansierar verksamheter och projekt inom den sociala ekonomin, projekt som är samhällsförnyande i bred mening samtidigt som de har en sund ekonomi och organisation. Vi arbetar intensivt med att nå nya grupper av människor, göra banken synlig i olika nätverk och bli

och banken deltar i det svenska arbetet. Bland annat var vi med i en paneldebatt arrangerad av svenska statens biståndsgör SIDA och SVN. I SIDAs rapport, "Två världar i allians", om alternativa former för att kanalisera biståndsmedel, beskrivs bland annat Ekobankens associationslånekonto, där människor och organisationer kan ställa säkerhet för mikrokrediter i tredje världen.

Ekobanken är medlem i "Folkrörelserådet – Hela Sverige ska leva" och ingår där i en arbetsgrupp kring lokal ekonomi. Gruppens arbete har uppstått ur de svårigheter som lokala utvecklingsgrupper, kooperativ och företagare har att hitta finansiering för angelägna samhällsprojekt och småföretagande – och i andra änden problemen för de sparare som vill kunna styra sina sparade medel till lokala investeringar. Folkrörelserådets största evenemang är Landsbygdsriksdagen som i år gick av stapeln i Piteå, högt uppe i Norrland. Ekobanken var med i utställningen "Innovativ Verklighet" tillsammans med den svenska byggerörelsen.

Det finns ett nyskapande fackligt arbete hos många av Ekobankens medlemmar genom de två organisationerna Huvudmannaförbundet och Medar-

betarförbundet. Vi håller en tät kontakt med detta arbete och har genom deras regionala utbildningsträffar fått möjlighet att träffa både befintliga och nya kunder. Ekobanken samarbetar med Pensionskassan Prometheus, den enda pensionskassan i Sverige som inte arbetar med placeringar i aktier. Samarbetet går ut på att Ekobanken placerar och administrerar de lån som olika verksamheter har i Prometheus.

Ekobanken har också behov av nätverk för erfarenhetsutbyte och uppbyggnad av kompetens. Banken har därför gått med i INAISE, (International Association of Investors in the Social Economy) – som är ett internationellt nätverk för banker och andra finansiella verksamheter med sociala och kooperativa ändamål. De tre nordiska bankerna, Cultura, Merkur och Ekobanken utgör tillsammans ett litet nätverk som är till stor glädje och nytta.

Andra aktuella utvecklingsfrågor är vilken datautveckling som måste ske för att kunna svara på kundernas krav och behov av tjänster. Det är mycket höga inträdeskostnader för att vara med i det svenska clearingsystemet och vi måste ännu en tid arbeta med andra lösningar. Under nästa år kommer banken att behöva öka ut kapitalbasen och vi har påbörjat ett arbete kring frågan om hur detta ska gå till.



*Ekobanken är lokaliserad till Skåve gård utanför Järna. Medarbetarna ges rika möjligheter att följa med i årstidernas växlingar.*

den naturliga samarbetspartnern för dem. Här beskrivs några av dessa nätverk:

Ekocentrum i Göteborg är en permanent miljöutställning med utbildningar och konferenser för skolklasser och olika grupper från företag, organisationer etc. Där har Ekobanken en informationsmonter med en fast telefonuppkoppling till banken.

Till den sociala ekonomin räknar vi också det företagande som vill ta hänsyn till miljö- och sociala frågor. Social Venture Network Europe är ett nätverk för sådana företag



# Cultura

## - en bank i utvikling

Av Svein Berglund

Kan banker bidra til en kvalitativ samfunnsutvikling? Cultura Sparebank har et langsiktig perspektiv for sitt utviklingsarbeid, som har foregått gjennom mange år. Oppgavene i dette området har karakteren av et forsøksarbeid med medvirkning fra innskyterne, menneskene som er knyttet til banken, samt utlånskundene og deres nettverk.

### Hva mener vi med kvalitativ utvikling?

Gjennom forrige århundre har vekten i velferdsutviklingen ligget på en materiell velstandsøkning. Samtidig har man konstatert at de sosiale relasjoner tynnes ut og vekten legges på tilfredsstillelse av individuelle behov. Når hovedvekten legges på egeninteressen slik det har utviklet seg i den vestlige verden, vil naturlig fellesskaps oppgaver og behov få mindre oppmerksomhet.

Det gjelder eksempelvis hvordan vi behandler naturområdene: matjordlaget, skog, planter og dyr. Her opplever vi foru-

rensning av jord, vann, luft og nedbrytning av osonlaget. Vårt behov for industriell utvikling for å sikre den materielle velstandsutviklingen har sin pris – redusert kvalitet av våre naturlige omgivelser.

På samme måte ser vi at de menneskelige relasjoner er presset. Mest iøynefallende er fordelingen mellom rike og fattige i verden. Forskjellene øker hele tiden. Men også i den vestlige verden er det en indirekte nød som kan avleses av bruk av piller og medikamenter samt økende vold og rasediskriminering. Dette står i motsetning til den økende velstandsutviklingen målt i kroner.

Sparebankene hadde opprinnelig karakteren av å være samfunnsinstitusjoner, men få banker tar bevisst opp denne oppgaven utenom festtalene. Det er et faretegn for samfunnet når enkeltmennesker, bedrifter samt hele det finansielle system med banker og investeringsselskaper, alle tenker på egen velstand og få på felles velferd.

Cultura Sparebank har et grunnsyn hvor man forsøker å balansere egeninteressen og interessen for det menneskelige fellesskap som en grunnleggende holdning. Dette representerer noe nytt innenfor dagens finansvesen og må betegnes som en ambisiøs utfordring, ikke minst for en liten bank. Men kanskje kan forsøksarbeid i det kvalitative området lettere skje i en liten bank?

### Hva består forsøksvirksomheten i?

- Utvikle samarbeids- og finansieringsformer som bygger på overgripende felles interesser i motsetning til for eksempel beslutninger basert på "shareholder value" og gevinstoptimalisering.
- Utvikle banken som et instrument eller verktøy for de mennesker som ønsker å ta vare på naturen (økologi og miljø) og menneskelige relasjoner, gi utviklingsmuligheter for barn og ungdom, omsorg for utviklingshemmede, osv.
- Utvikle åpenhet og gjennomsiktighet gjennom informasjon og regnskap, slik at omverdenen gis innsyn i bankvirksomheten.
- Utvikle en organisasjonskultur hvor banken er villig til å finansiere viktige uløste samfunnsoppgaver selv om det på kort sikt er mindre lønnsomt for banken.
- Utprøve og omsette ideer og intensjoner helt ned skriftlige retningslinjer for bankens virksomhet. Som et resultat av dette arbeidet har banken formulert "Ethiske retningslinjer for bankens virksomhet".
- Bidra til å utvikle en tidsmessig forståelse av finanssystemets oppgaver innenfor økonomi som preges av globalisering. Utviklingen av et samfunn med et menneskelig ansikt vil i stadig større grad bygge på enkeltmenneskenes valg, menneskenes integritet, deres innsikt og vilje til å handle i overensstemmelse med sine idealer.

I forrige århundre var samfunnsutviklingen først og fremst en sak for politikere og samfunnsinstitusjoner. I dette århundre vil enkeltmenneskenes valg få større betydning. Den etiske utfordring vil angå oss alle og samfunnsinstitusjonene vil – etter hvert - måtte ta hensyn til dette. Cultura Sparebank er et forsøk på å bevege seg i en slik retning.

## Culturaprisen 2002 går til Utviklingsfondet

Utviklingsfondet er tildelt Culturaprisen 2002, som er på kr. 10.000. Culturaprisen deles ut for første gang i år, og prisen går til en gruppe eller bedrift som har fremhevet seg på det økologiske og/eller det sosiale området.

Utviklingsfondet er en frittstående bistandsorganisasjon, sprunget ut fra Framtiden i våre hender. Organisasjonen står for samarbeid med lokale krefter i landene i Sør, på deres egne premisser, uten bruk av eksperter fra Nord. Prosjektene tar utgangspunkt i lokalbefolkningens behov og er basert på hjelp til selvhjelp. Matvaresikkerhet, miljø og folkelig deltakelse er viktige stikkord for prosjektene.

Utviklingsfondet kan vise til 24 års erfaring og gode resultater. Fondet og dets samarbeidspartnere i Sør ser fattigdomsbekjempelse og miljøarbeid som to sider av samme sak. Det er en organisasjon som i praksis viser vei til et mer bærekraftig samfunn, ikke bare lokalt men globalt.

**Vi gratulerer Utviklingsfondet med prisen!**

**Svein Berglund** Oslo. F. 1936.

Siviløkonom fra Århus Handelshøyskole. Har arbeidet som bedriftsøkonomisk rådgiver og i 15 år vært økonomiansvarlig i norsk handels- og industrikonsern. Daglig leder af Cultura Sparebank, Oslo.

**LES MERE**  
www.merkurbank.dk/pengevirke  
www.cultura.no

# Hvor står Merkur i 2002

Af Lars Pehrson

Merkur bliver i 2002 20 år (mere herom i næste nummer af Pengevirke). Fra at være startet som et rent græsrodsprojekt er vi i de mellemliggende år vokset til at være en moderne bankvirksomhed med over 7000 kunder, over 20 medarbejdere og en balance på over 400 mio. kr.

De grundlæggende ideer er de samme som dengang: Merkurs fornemste opgave er at påvirke samfundsudviklingen i bæredygtig retning, både for mennesker og miljø. Det gør vi primært ved at finansiere initiativer indenfor økologi og miljø, det sociale område og det kulturelle område – det er blevet til over 1000 finansierede initiativer gennem tiden, stort og småt mellem hinanden. Og ikke mindst gør vi det ved at være et tilbud til indskyderne om at deres penge kan virke til gavn for netop denne type af projekter, mens de står i Merkur.

## Hvilke udfordringer står Merkur overfor i dag?

Det er naturligvis en stadig udfordring at modtage og integrere nye medarbejdere og masser af nye kunder hvert år, samt fortsat betjene og udvikle de bestående. Det tager det meste af Merkurs tid. Men vi skal også have tid til andre ting for at holde virksomheden levende og for at virke inspi-

rerende på vore omgivelser. Her nævnes et skønsomt udpluk:

- Vi skal styrke vort udadvendte informationsarbejde om økonomi. For tiden høres næsten kun røster, der taler om marked-økonomi, vækst og kortsigtet gevinst. Det er mere nødvendigt end nogensinde at lade andre synspunkter komme til orde. Det gør vi gennem vort kundeblad Pengevirke, men vi skal også deltage i og arrangere debatmøder og andre arrangementer, hvor mennesker med interesse for økonomi og bæredygtig udvikling kan gå dybere i disse emner. Vi skal også forsøge at interessere det politiske niveau for andre synsvinkler end dem, der repeteres til bevidstløshed.
- Vi skal udvikle Merkurfonden fra at være et meget spædt initiativ til at spille en mere betydende rolle som partner på gavepengeområdet – på samme måde som andelskassen er partner for opsparing og lån.
- Vi skal kunne formidle tilgang til risikovillig kapital for mindre virksomheder, både

bestående og nystartede. Kan vi ikke selv etablere et sådant investeringsselskab ved siden af andelskassen, skal vi finde en samarbejdspartner – det kan være blandt vore bankkolleger i udlandet.

- Vi skal udvikle muligheder for, eller finde samarbejdspartnere til, håndtering af opsparing og lån med relation til projekter i den 3. verden. Dette er et gammelt ønske, som stadig er levende i Merkur.
- Vi skal styrke Merkurs egenkapital, så vi kan finansiere større projekter og i det hele taget håndtere den vækst, som vi er midt i og som vil fortsætte de kommende år.

Vi oplever hver dag, at der er behov for et pengeinstitut som Merkur. Vi kan se, at det også er tilfældet i andre lande, hvor der findes tilsvarende banker i kraftig udvikling.

For at kunne håndtere denne udfordring er det afgørende at vi kommer i kontakt med de rigtige mennesker, der vil forbinde sig med opgaverne sammen med Merkur, det være sig som kunder, medarbejdere og samarbejdspartnere.

## Merkur indstifter pionérpris

Merkur har 20 års jubilæum i oktober 2002

For at markere begivenheden og ikke mindst for at understrege, at bæredygtig udvikling skabes ved mange menneskers utrættelige pionerindsats vil Merkur indstifte en pionérpris, som tænkes uddelt hvert 5. år, og som første gang vil være på 20.000 kr.

Merkurs Pionérpris vil blive givet til en person, en gruppe eller en institution/virksomhed, der gør en stor og original indsats i og for samfundet og for hvem prisen vil være en hjælp til en fortsættelse af dette arbejde.

Prismodtagerens arbejde kan ligge på miljøområdet, det sociale eller det kulturelle område, eller en kombination.

Prismodtageren vil blive udpeget af Merkurs bestyrelse på baggrund af indstillinger fra Pengevirkes læsere. Fremgangsmåden er enkel:

- skriv et brev eller en e-mail til Merkur med dit forslag til prismodtager og din begrundelse for forslaget
- forslag skal være Merkur i hænde senest mandag den 2. september 2002.
- du kan ikke foreslå dig selv eller et foretagende, du selv er aktiv i.
- forslaget skal være forsynet med tydelig afsender.

Prismodtageren vil blive offentliggjort i efteråret 2002 ved det jubilæumsarrangement, som vi fortæller mere om i næste nummer af Pengevirke.

**Lars Pehrson** Gistrup. F.1958. Direktør i Merkur. Bestyrelsesmedlem i INAISE, en international sammenslutning af banker og finansielle institutioner, der arbejder ud fra såvel økonomiske, som miljømæssige, sociale og etiske kriterier.

**LÆS MERE**

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

# Kulturlivet møder Merkur

Af Henrik Platz, Merkur

På et fyraftensmøde mellem aktører fra det københavnske kulturliv og Merkur blev det foreslået at oprette en fond til fremme af det kulturelle vækstlag.

Onsdag den 29. maj var Merkur vært og initiativtager til et fyraftensmøde med kulturlivet i København under temaet "Hvordan kan vi bruge hinanden"? Der var oplæg fra direktør Lars Pehrson, Merkur, Arne Würgler fra Dansk Sang og Komponist Forening og Martin Lumbye fra Dr.Dante. Kokken og kogeboogsforfatteren Kille Enna serverede smagsprøver .

## Også bank for kulturen

Direktør Lars Pehrson fra Merkur indledte med at fortælle, at Merkur er kendt som en grøn bank, der arbejder for en bæredygtig udvikling i sin udlånspolitik. Hvad, der ikke er så kendt, er, at Merkur også



arbejder for, at der skal være plads til alle mennesker i samfundet, også de mere skæve, og at vi skal have mulighed for at optræde, som de individer vi er og udvikle vore særlige evner, som bl.a. kan komme til udtryk i kunst og kulturlivet.

I dag breder markedslogikken sig ud over alt, og man er begyndt at tale om f.eks. markedet for ældrepleje. På samme måde kan man tale om markedet for teaterforestillinger og markedet for undervisning. Herved bliver det kulturelle liv underlagt mekanismer, der virker som en bremse på den frie og kunstneriske udfoldelse. På den måde udtørres kilden til samfundets udvikling, som også erhvervslivet nyder godt af. Derfor burde erhvervslivet frivilligt lade en del af sit overskud flyde ind i kunst og kultur.

## Viden og kreativitet som råstof

Arne Würgler fra Dansk Sang og Komponist Forening mener, at der findes to hovedgrupper indenfor kunsten – teknokraterne, som går efter pengene og det sikre - og fliprøvene, som går efter sandheden. Regeringen har helt klart valgt at satse på teknokraterne ved at beskære det kreative potentiale hos vækstlaget. Derfor er det også en farlig vej at beskære vækstlaget, når viden og kreativitet er vort eneste råstof i Danmark.



Et udsnit af publikum, bl.a. Jytte Abildstrøm, der taler med Ole Andreassen".

Kille Enna leverede maden, og Niels Færch giver hende en hånd.

Derfor gælder det også om at stå sammen og løfte i flok og bakke op om det offentlige rum og public service. Det har vi jo lang tradition for i Danmark. Og håbet er der endnu. Som Antoine Saint Exupéry engang har sagt det i Den Lille Prins: "De umenneskelige tider vækker de sovende engle".

Martin Lumbye fra Dr.Dante kører teatret som et privat firma uden tilskud fra det offentlige, og han mener, at kulturlivet og erhvervslivet kan lære noget af hinanden. Kulturlivet kan lære at være mere resultatorienteret i sin præsentation af kunsten overfor offentligheden, og erhvervslivet kan lære meget om kvalitet, iscenesættelse og timing af kulturlivet.

Den nuværende regering fjerner i dag noget af kulturstøtten fra de eksperimente-

rende vækstlag, centraliserer uddelingen af midlerne og putter pengene over i f.eks. Det Kongelige Teater. Det mener Martin Lumbye er en forkert prioritering. På den anden side må kulturlivet ikke gå i stå over den nuværende situation og vente på andre, men se at komme videre og gøre det selv ved at give noget af sig selv.

## Merkur som katalysator

Med den udmelding gik debatten i gang blandt de omkring 30 fremmødte aktører fra det københavnske kulturliv. Et af de store skismaer blev, om kulturlivet kan hjælpe sig selv, og der var enighed om, at det ikke nytter at hænge fast i negativiteten over den nye regering, men at der må findes nye løsninger ved at kommunikere på kryds og tværs i det kulturelle felt, og at erhvervslivet også må inddrages. Mange kendte ikke Merkur i forvejen, og det gav lige pludselig nye perspektiver, at et pengeinstitut kunne være katalysator i at bringe nye parter sammen for at finde nye og kreative løsninger på fælles problemer.

Morten Gunge fra Merkurs bestyrelse fortalte herefter om Merkurs idégrundlag og om Merkurfondens sigte - at stille frie midler til rådighed for det kulturelle liv. Som det er nu "nasser erhvervslivet faktisk på kulturlivet", fordi der ikke direkte bliver kanaliseret frie midler fra erhvervslivets overskud over i kulturlivet. Alligevel får erhvervslivet samtidig gavn af forskningen, kandidaterne fra uddannelsesinstitutionerne etc.

## En kulturfond?

Jytte Abildstrøm rejste sig herpå i munter indignation over, at kulturlivet med et Peter Aalbæk-citat "ikke engang kunne finde ud af at støtte sine egne". Hun lancerede herefter idéen om at oprette en kulturfond, hvor overskuddet fra kulturinitiativer, men også fra erhvervslivet kanaliseres hen for at støtte de kulturelle vækstlag. Der var bred opbakning for idéen fra de fremmødte kunstnere, og der vil i de kommende måneder blive arbejdet videre på at konkretisere den.

**Henrik Platz** Århus. F. 1962. Civiløkonom (cand.merc), efteruddannet som konsulent i udviklingsledelse fra Ankerhus Gruppen. Har arbejdet med økologiske og sociale projekter som projektleder og som projektudvikler på Landbrugets rådgivningscenter i Horsens kommune og Økologiens Hus, Århus. Ansat i Merkur 1999.

**LÆS MERE**

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)



# Er penge bare penge?

Af Lars Pehrson

Ligesom blodet bevæger sig rundt i hele organismen og tilfører den energi, flyder pengene rundt i samfundsorganismen. Som mennesker tilfører vi samfundet energi med pengene som redskab.

I en tid, hvor penge og økonomi af mange opfattes som noget abstrakt og fremmedgjort, som ligger udenfor den enkelte borgers indflydelsessfære, er det på sin plads at minde om pengenes basale funktioner og se på, hvordan vi som enkeltpersoner og organisationer/virksomheder kan virke konkret gennem pengene. Vor måde at omgås penge på kan understøtte eller modvirke den livsstil, vi vælger.

Der findes 3 basale måder at anvende penge på - og enhver anvendelse af penge vil kunne rubriceres under een af dem.

## Køb

Det første og for de fleste nok mest nærliggende er at købe noget for pengene. Penge kan omsættes mod varer, og dermed dækker vi vore behov. Vort køb muliggør, at producenter og handlende kan bringe en vare af samme slags frem til hylderne og dermed til den næste forbruger, der vil købe. I virkeligheden betaler vi ikke for den vare, vi tager med hjem - den har en anden allerede betalt - men for den næste vare af samme slags. Et eksempel: En snedker skal fremstille en stol. Med pengene fra den foregående stol kan han dække sine behov i den tid, der går med fremstillingen. Er prisen ikke tilstrækkelig, går processen i stå (snedkeren dør af sult undervejs), og derfor er det vigtigt, at vi handler med hinanden på basis af retfærdige priser - priser der ideelt set er aftalt mellem forbruger og producent, således som det f.eks. sker i den såkaldte Fair Trade (Max Havelaar kaffe etc.). Den omstændighed at et køb bringer en vare af samme slags frem til den næste forbruger er basis for "den politiske forbruger", for gennem vore køb bestemmer vi, om det skal være økologiske eller andre bæredygtigt fremstillede varer, der skal produceres i morgen - eller om den kemiske industri

etc. også skal have gang i hjulene.

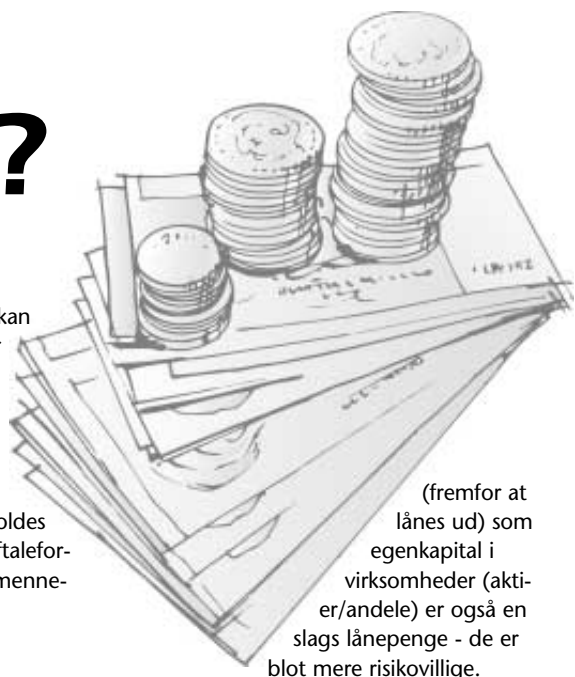
Penge anvendt på denne måde kan vi kalde købepenge. De indeholder energi til at bringe bestemte varer frem til forbrugerne. Tidsmæssigt rækker energien kun kort, nemlig til varen er produceret.

Med købepengene følger ansvar for de produktionsprocesser, der holdes i gang (det ydre miljø) og for de aftaleforhold, der knyttes til handelen (de menneskelige relationer/fair trade).

## Lån

Har vi ikke behov lige nu, kan vi vælge at udsætte behovsopfyldelsen og i mellemtiden overlade pengene til andre. Det kalder vi at låne pengene ud, og i samfund som det danske sker det hovedsageligt gennem banker, pensionskasser m.fl., som så igen låner pengene af borgerne og virksomhederne. En bank er ikke et opbevaringssted for penge (i hvert fald kun nogle få procent), men et sted, hvor igennem pengene kanaliseres ud i samfundet igen som lån. Penge ligger nemlig ikke stille, men er hele tiden i bevægelse - derfor sammenligningen med blodet i den menneskelige organisme.

Penge anvendt på denne måde kan vi jo passende kalde lånepenge. Lån kan noget, som køb ikke kan: De kan sætte noget i gang, som ikke var der før. Ligesom snedkerens fremstilling af en stol var et simpelt eksempel på, hvordan købepenge arbejder, er selve etableringen af snedkerens værksted og fremstillingen af den første stol et eksempel på anvendelse af lånepenge. Med lånepenge sætter vi nye initiativer i gang på baggrund af de evner og den viden, initiativtageren har. Bankens opgave er at vurdere, om låntageren har de rette kvalifikationer og om den påtænkte aktivitet er rentabel. Hvis vi med det sidste mener at rentabiliteten skal være bæredygtig hele vejen rundt, dvs. at miljøomkostninger, eventuelle sociale omkostninger osv. er regnet med, må banken tage dette ind som en central del af overvejelserne. Lånepengenes energi rækker nemlig betydeligt længere end købepengenes: Selv længe efter at lånet er betalt tilbage, har vi som samfund glæde af eller problemer med den aktivitet, som blev sat i gang: Økologisk byggeri eller betonklodser med indeklimaproblemer? Penge, der investeres



(fremfor at lånes ud) som egenkapital i virksomheder (aktier/andele) er også en slags lånepenge - de er blot mere risikovillige.

Ønsker vi en bæredygtig udvikling, må vi tage ansvar for, hvad vore penge sætter i gang, mens vi har overladt dem til banken eller pensionskassen. Diskussionen om hvorvidt en bæredygtig eller "grøn" placering af pengene giver mindre afkast end traditionelle bundler i, at man ikke medregner følgeomkostningerne af f.eks. investeringer i forurenende virksomheder. Kreds-løbet er enkelt: Pensionsopsparenes penge bygger det samfund op, som de kommende pensionister kommer til at leve i, og betales omkostningerne ikke nu, kommer de med garanti senere. Et stort afkast på kontoen kan jo hurtigt få ben at gå på, hvis rent vand koster 12 kr. pr. liter!

Med lånepengene følger altså ansvar for, hvad pengene bruges til at sætte i gang!

## Gave

Den tredje og sidste ting, man kan gøre med penge, er at give dem bort, dvs. afstå fra behov. Ligesom købepengene har sine begrænsninger har lånepengene det også: De kan kun bruges med succes, hvis de nødvendige evner og færdigheder og den nødvendige viden allerede er tilstede.

Mangler et eller flere af disse elementer, må der gavepenge til! Gavepenge bruger vi i alle former for uddannelse, lige fra børneskolen og til universitetet, i forskning og i kulturlivet. Her skabes ny viden og nye evner og dermed selve grundlaget for samfundets udvikling i fremtiden. Gavepenge er derfor de allermest produktive penge - det største afkast fås ved at forære pengene væk! Dette skal forstås helt bogstaveligt og rationelt: En storstilet forskningsindsats på solenergiområdet kunne være et eksempel på gavepenge,

Fortsætter side 10

Fortsat fra side 9

der samfundsmæssigt vil kunne skabe et enormt afkast. Den samme innsats forsøgt finansieret med lånepenge, vil bli kvalt inden længe, for lånepengene er forbundet med bindinger, mens gavepenge skaber frirum.

En anden variant af gavepengene finder vi på det mellemmenneskelige område, når vi stiller penge til rådighed for børn, gamle, syge eller andre, der ikke selv kan tjene penge. Vi kunne jo ikke drømme om at forlange de penge, vi har givet vores børn til mad og tøj gennem 18 år tilbagebetalt - men vi regner med, at de til gengæld vil forære os penge, når vi bliver gamle.

Gavepenge arbejder her i landet i stor udstrækning gennem skatterne. Det er på den ene side udtryk for en solidarisk holdning, på den anden side efterlader det os nemt i en passiv rolle, hvor private og virksomheder ikke føler sig tilskyndet til at give dele af deres overskud bort. Det er faktisk et stort problem i samfundskonomen, at enorme kapitalmængder til stadig hober sig op i virksomheder, banker etc. uden at bli "vitaliseret" ved at bli foræret bort og skabe kultur og nye evner. Den eneste måde disse ophobede kapitalmængder kan komme tilbage til samfundet på er derfor lån og investeringer. Der er imidlertid ikke projekter nok at låne ud til eller investere i, og konsekvensen bli derfor opskruede priser på jord, oppustede aktiekurser og spekulation af enhver art. Tusindvis af milliarder bevæger sig rundt på børsmarkedene hver eneste dag, godt hjulpet på vej af computerteknologien, uden nogen reel forbindelse til den rigtige "menneske-økonomi", dvs., der hvor værdier skabes og forbruges.

### Aktiv handling

Som borger har vi altså 3 måder, hvorpå vi kan tilføre samfundet energi gennem pengene og tage medansvar for samfundsudviklingen. Vi kan:

- træffe bevidste valg, når vi køber ind
- placere vore penge på en sådan måde, at bæredygtig samfundsudvikling fremmes
- ved velvalgte gavebidrag impulsere nyudvikling eller andre ting, der ligger os særligt på sinde.

De to første ting er i og for sig lette at gå til. Mange gør det allerede, og ellers er det bare at gå i gang. Mulighederne er tilstede og tilgængelige for langt de fleste. Og selv gavepengene kan vi arbejde med, selv om vi starter i det små. På et eller andet tidspunkt i livet får de fleste rådighed over flere penge, end de har været vant til, f.eks. ved arv, salg af hus etc.

Og har man først erfaret hvilken energi, der ligger i pengene, er det et spændende redskab at arbejde med!

# Abstraksjoner og innenfor

Av Svein Berglund

### Fra det konkrete til det abstrakte

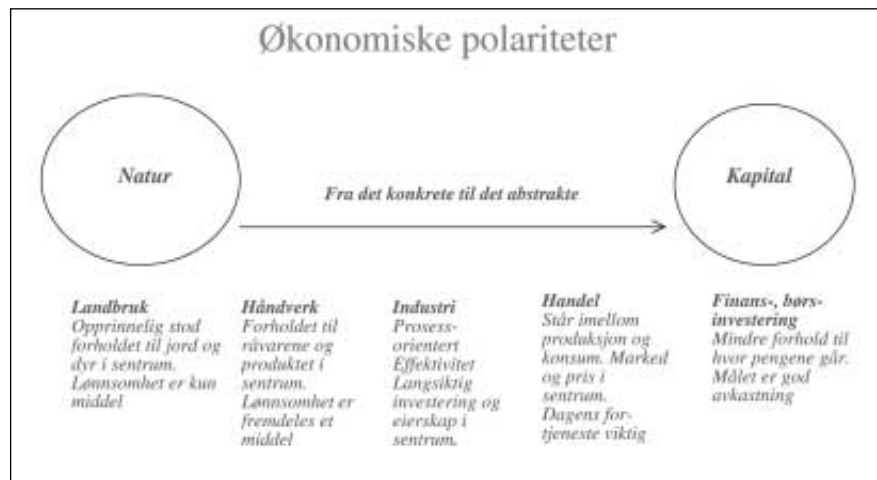
Vår kultur har gått veien fra det konkrete til det abstrakte. Det har gitt oss en stor grad av frihet og muligheter til en omfattende bevissthetsutvidelse.

Naturvitenskapen har fjernet seg nå så langt fra virkeligheten at den opplever seg fri til å eksperimentere med det som tidligere var hellig.

Obduksjon i middelalderen var forbudt.

er alt for fanget inn i sine egne abstrakte tanker og egne interesser. De fleste mennesker vil imidlertid bli berørt om de reiser og besøker fattige områder i Afrika, i Asia eller i Syd-Amerika. Vi må kanskje skoleres i å se.

Moderne bankvesen kan på mange måter sammenlignes med et slikt menneske som lever inne i en abstrakt verden og ikke tar jordens nød med inn i sin hverdag.



Nå eksperimenterer man med menneskelige gener. Vitenskapelige oppdagelser tas i økende grad i bruk innenfor landbruk og industri slik at vi setter miljø og livsverdenen i fare.

Økonomien kaller seg også vitenskap. Den har lånt sine uttrykksformer i stor grad fra matematikken og fremstår derved som meget logisk og objektiv. Den uttrykker det meste i tall. Det konkrete menneskeliv forsvinner inn i abstrakte pengeverdier som derfor er lite anvendelig for å løse de sosiale oppgaver.

De økonomiske beregninger og beskrivelser vil vi fortsatt trenge. Men det som er utfordringen fremover, det bli å utvikle den normative, etiske side av økonomien. Vanskeligheten bli her å søke fordomsfritt etter en menneskelig målestokk i alle situasjoner uten å falle inn i en ideologi.

Abstraksjonens fare er at vi glemmer å se virkeligheten. Det finnes mennesker som aldri ser andres nød eller behov – de

Figur 1. Den menneskelige økonomi mellom natur og kapital

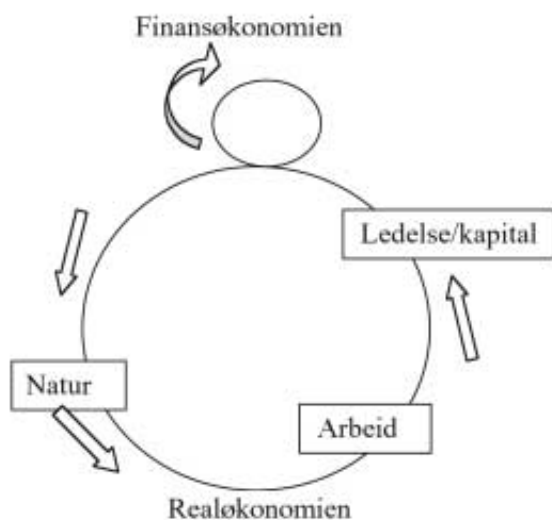
### Finansøkonomiens fremvekst.

Samfunnets økonomiske verdiskapning kan beskrives allment ved at vi ser bearbeidelsen av naturens ressurser i sammenheng med arbeid og innsats av intelligens og ledelse. La oss først se dette i et historisk perspektiv.

Utgangspunktet for realøkonomien er på en eller annen måte naturen. Mennesket bearbeider denne gjennom sitt arbeid og skaper derved en økonomisk verdi som kan gå inn i verdikretsløpet. På syttenhundretallet begynte den industrielle revolusjon med oppfinnelser innen den engelske tekstilindustri. Dette var et resultat av den menneskelige intelligens som innførte arbeidsdeling og maskiner i prosessen. Virkningen bli en voldsom vekst i den økonomiske verdiskapning gjennom de to neste århundrer.

# realiteter økonomien

Vi kan definere finansøkonomien som den del av den monetære verdiskapningen som ikke direkte arbeider med produksjon av varer og tjenester, men som plasserer verdiene i aksjer, fonds og andre finansielle instrumenter. I det nittende århundre var den finansielle formuen hovedsakelig plassert i bank og utgjorde en mindre del av den samlede verdiskapning. Figur nr 2 er et uttrykk for dette forhold.



Figur nr 2. Kretsløp for verdiskapning med ikke-dominerende finansøkonomi.

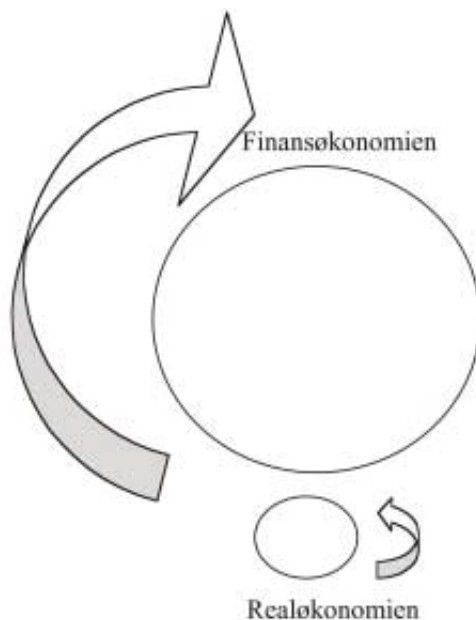
## Finansøkonomiens dominans i vår tid.

Mot slutten av det tyvende århundre kom en ny fase hvor den kunstige intelligens gjennom dataevolusjonen førte til en ny kraftig vekst i den monetære verdiskapning. Dette ført til en enorm forskyvning i relasjonen mellom finansøkonomien og realøkonomien. I dag regner man med at finansøkonomien er 100 ganger større en realøkonomien uttrykt i pengeverdi.

De pengemessige verdier som ikke lenger kan finne anvendelsen innenfor realøkonomien til de avkastningskrav som kapitaleierne forventer, finner nå veien inn i et eget kretsløp hvor det kjøpes og selges aksjer, obligasjoner og andre verdipapirer,

valuta, og diverse rettigheter.

Verdien av finansøkonomien kan umulig tilsvare konkrete verdier i varer og tjenester i realøkonomien. De danner derfor en ustabil "metaøkonomi" som kan føre til at verdensøkonomien en dag bryter sammen. David Korten beskriver dette regelrett som et sykdomsfenomen i den moderne økonomi. Nedenfor er dette forsøkt anskueliggjort .



Figur nr 3. Kretsløp for verdiskapning med vår tids dominerende finansøkonomi.

## Hvordan skape en sunnere økonomi?

Finansøkonomiens fremvekst skjer dels på bekostning av den tredje verden. Der er det for få investeringsobjekter som kan tilby finansøkonomien den forventede avkastning. Dels skjer veksten på bekostning av naturkapitalen. Kostnadene ved miljøforurensninger og bruk av ikke fornybare ressurser er ikke beregnet inn i den monetære verdiskapning som ligger bak finansøkonomien. Endelig er det god grunn til å hevde at en stor del av finansøkonomiens verdier burde finne anvendelse innenfor det sivile samfunn som gaver, bidrag, forskningsstøtte, bistandshjelp, nedskrivning av ulandsgjeld

som ledd i å øke selve livskvaliteten. Eller finne veien inn til pionerprosjekter innenfor realøkonomien hvor utsiktene til avkastning på lang sikt ligger på et mer realistisk nivå f.eks et sted mellom 3 og 10%.

Forholdet mellom den reelle verdiskapningen og den monetære strøm har i forrige århundre utviklet seg til usunt forhold for å si det mildt. I et sunt samfunn er de monetære forhold ikke den dominerende verdimålestokk, slik som det nå er blitt. McKinsey Company gjorde en undersøkelse av verdiøkningen i OECD-området i

perioden 1980 til 1992. Den finansielle vekst var der tre ganger den underliggende vekst i realøkonomien. Den såkalte bobleøkonomiens forhold til realøkonomien burde være gjenstand for større oppmerksomhet og nærmere analyse.

En organisk betraktning vil sannsynligvis komme til at om det er for meget på et sted, er det for lite et annet sted. Og blir forskjellene for store oppstår sykdom. Rikdommen i finanssfæren står i grell kontrast til fattighetsproblemet og de globale miljøpro-

blemer. Verken Robin Hood-løsninger eller terrorisme vil løse problemet. Utfordringen ligger i at den vestlige verden selv finner humane og verdige løsninger.

**Svein Berglund** Oslo. F. 1936.

Siviløkonom fra Århus Handelshøjskole. Har arbeidet som bedriftsøkonomisk rådgiver og i 15 år vært økonomiansvarlig i norsk handels- og industrikonsern. Daglig leder av Cultura Sparebank, Oslo.

**LES MERE**

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

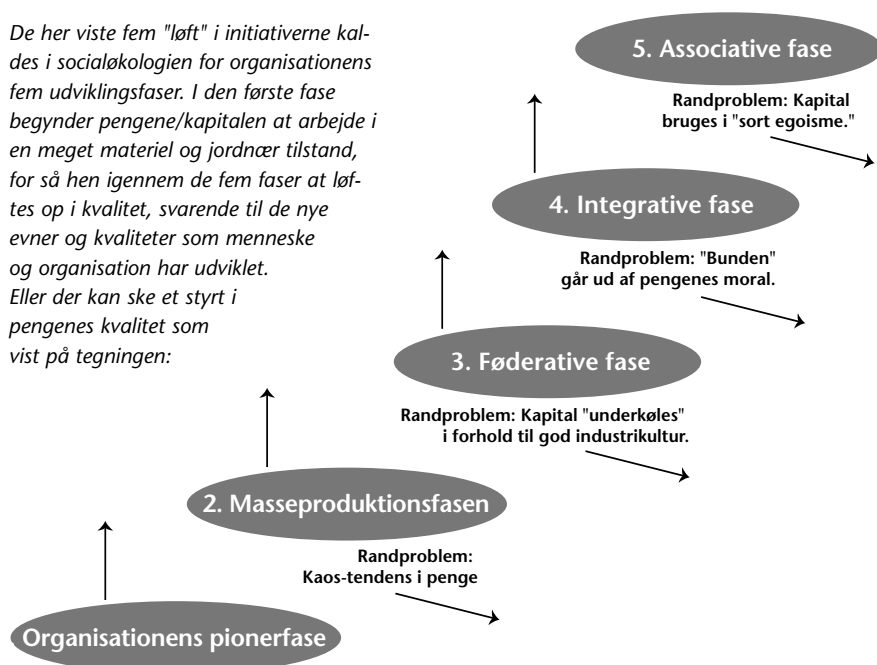
# Penge, ånd og det fælles i

Af Bent Jøker

Lad mig nu se – penge er jo et voldsomt kompliceret emne bare sådan at fare ud i. Så hvad med først at snakke lidt om vandkvalitet i stedet for penge kvalitet? Det er da betydelig enklere.

Vand kan vi i naturen hente i en sump, en mose, en elv, en bæk eller en kilde. Og stiller vi nu spørgsmålet: Hvor henter vi bedst vand, der skal bruges til drikkevand? – så er vi allerede langt inde i spørgsmålet om vandkvalitet: Helst kildevand til at drikke, tak. Når vi skal finde drikkevand, søger vi ikke i sumpen, men der, hvor vandet er mest rent, klart, levende, ubrugt. På en eller anden måde har vi en veludviklet sans for vandkvalitet. Drikkevand skal have høj kvalitet – helst på niveau med kildevand. Er det muligt, at vand, foruden i selve kilden, også kan have kildekvalitet i bæk, i å eller elv, i søen og endnu i udløbet i fjorden eller bugten? Ja, i visse egne af Finland kan man stadig drikke vandet i alle dele af vandløbet. – vandfaldene, elvstyrtene genopfrisker vandet i forløbet og opretholder derved en høj kvalitet. Her arbejder vi altså med fænomenerne vand, renhed og levende kvalitet.

De her viste fem "løft" i initiativerne kaldes i socialøkologien for organisationens fem udviklingsfaser. I den første fase begynder pengene/kapitalen at arbejde i en meget materiel og jordnær tilstand, for så hen igennem de fem faser at løftes op i kvalitet, svarende til de nye evner og kvaliteter som menneske og organisation har udviklet. Eller der kan ske et styrt i pengenes kvalitet som vist på tegningen:



Penge flyder også som strømme eller "vandløb" gennem det sociale landskab. Men kan man også tale om "kvalitet" hos penge? – Det er vi ikke vant til. Det lyder underligt. Penge er et byttemiddel for varer og tjenesteydelser. Dog, vent lidt: Hvis klublederen vil lære min 13-årige søn at spille badminton, så vil jeg med glæde betale ham for det gennem klubkontingentet. Eller hvis jeg "bytter" et smukt maleri for en sum penge og en anden sum for en koncertbillet, så har pengene alligevel mere "kvalitet" end hvis jeg betaler en parkeringsbøde?

Her er en vigtig forskel på penge og vand: Vandet løber oppe fra kilden og "ned" i havet. Med penge er det omvendt vil jeg påstå. De arbejder først bare sådan i "lavlandet", men kan med menneskers hjælp igennem fælles initiativer løftes op mod ånd - og får derved højere kvalitet.

## Et initiativs udviklingsfaser

For at forklare, hvordan penge mere og mere kan tjene ånd vil jeg i det følgende gerne kort gennemgå pengenes/kapitalens kvalitetstilstand i de fem faser af det fælles initiativ, som en organisation kan gennemløbe.

**1. Pionerfasen:** Ofte begynder et initiativ sin virksomhed her i denne fase; men nødvendigt er det ikke. Mads Clausen opfandt en ny slags ventil til varmeregulering. Hvor kunne han nu billigt fremstille dem? Hønsene blev spist og høns huset anvendt til det første Danfossværksted. Rent pengemæssigt lever man i denne fase fra hånden i munden efter devisen: Skaf en ordre! Pengekvaliteten er ganske jordnært sagt et byttemiddel for et udført produkt. Går det godt i virksomhedens udviklingsforløb, stabiliserer pengenes gode materielle substans efterhånden virksomheden. Går det skævt, kaotiseres virksomheden mod slutningen af pionerfasen og man skal ud og hente "kaos-kapital" – hoppende, springende penge til høj rente og kort løbetid ... kort sagt risikokapital. (Se tegningen). Går det godt formår mennesker, evner og organisation at løfte kapitalen op på næste stadi:

**2. Masseproduktionens fase** skaber så orden igen i virksomheden. Ved hjælp af den berømte pyramide med hierarkier,

# initiativ

budgetter, afdelinger og produktlinier finder alt sin rette plads. Og selv kapitalen begynder at opføre sig anderledes; optræder i en "højere formgivning" end før og skal lægge ryg til ting som mekanisering, standardisering, specialisering, koordinering og formalisering.

Den "langhårede" pionerkapital får rigtig nok håret klippet: "Stofpengene" præges om til "formpenge" kunne man sige. Går udviklingen godt i virksomheden, munder kapitalen ud i at være en ganske vidunderlig kulturkapital for industriel udvikling. Den støtter og udvikler samfundets industrikapacitet, sørger for arbejdspladser eller produktionsmidler som opstartskapital til nye initiativer. Går det skævt, da stivner det fælles initiativ, bliver svagt i sin identitet. Og nu kan den såkaldte finanskapital trænge ind i virksomheden. Den har en anden "kultur," der ikke føler så meget ansvar for virksomhedens liv og behøver ikke at bekymre sig om så meget andet end sin forrentning, afkast og "høstmuligheder." Skyndsomt bøjer vi derfor betids alle ender og kanter sammen i vort fælles initiativ og går over i ...

### 3. En ny føderativ ansats eller fase.

Nu hedder det: Mennesket i centrum (igen). Hvor er vore medarbejdere blevet af? Nå, Gud ske lov, de er her stadig, selv om jeg ikke har lagt mærke til dem i mange år. Nu drejer det sig om føderativt samarbejde i forhandlinger, beslutninger, ansvar og et nyt kooperativt liv i organisationen. – I virksomheden ja! Men også i den frysende kapital, der fra at have været låst i aktiepakker og -majoriteter nu beskedent træder ind i en tjenende funktion som midler til fornyelse. – Sådan var det i danske andelsforetagender – til dels. Sådan er det i Spaniens ottende største (kooperative) virksomhed Mondragon,

**Bent Jøker** Vejle. Socialøkologisk virksomhedskonsulent. Særligt med spørgsmålet: Hvad kan kultur-, industri- og serviceorganisationer lære af hinanden? bent.joeker@get2net.dk

### LÆS MERE

www.merkurbank.dk/pengevirke  
www.cultura.no/pengevirke

beskrevet her i "Pengevirke" nr. 1, 2002. – De fleste virksomheder går mere eller mindre tydeligt igennem den føderative fase. Bliver de hængende i én af faserne, går de over i en atypisk, ofte fastlåst koncerndannelse og falder altså derved ud af rækken af udviklingsorganisationer. Også pengene kommer ud på et skråplan. For nogle år siden var der i Sydbayern og Nordøstrig et skrækeligt eksempel, hvor landmænd og deres dyrlæger i stor stil smuglede dyrefoder med højt og ulovligt medicinindhold ind sydfra: De føderative penge får "mafiakvalitet."

**4. Den integrative ansats** finder vi i mange variationer i moderne virksomheder inden for IT-branchen og produktindustrien, mens kulturlivet er uhjælpelig bagefter. Mig bekendt findes der kun én gennemført integrativ kulturorganisation, nemlig det canadiske cirkus, "Cirque du Sollei." Dog, også den danske folkeskole har arbejdet med integrative elementer i lærerteams, gruppearbejde og selvbestemmende skoleenheder. Men helt "ægte" bliver initiativet først, når ånd og kapital begge har integrativ kvalitet. Den integrative kapital viser sin lyskraft ved at søge hen, hvor linieproduktion i produktfamilier skaber øget værdi i respekt for evner og selvstændigt ansvar hos de produktionsansvarlige teams. Denne kapital deltager i arbejdsprocesser, der konstant ledes af hovedprincippet: "In search of perfection," altså konstant og vedvarende udvikling af stadig bedre tilstande for mennesker, evner, produktion og ressourcer. – Men falder den integrative kapital ned i sin modsætning, så optager den i sig et element af "sort egoisme" i form af trust- og monopol-kapital. Det er som om det skråplan, penge kan komme ud på (jf. tegningen) bliver et mere og mere "dybt fald" jo højere vi er på udviklingsstigen. Så derfor søger vi igen betids en overgang til det næste frugtbare stadie af pengekapitalens tilstand, som i virkeligheden er den, som nutiden har brug for og som tidens opgave i omgang med kapital lægger op til:

**5. Den associative fase.** Det ville glæde Rudolf Steiner, der var den første, som allerede før 1919 talte om det associative element, hvor stærke bestræbelser er i den retning i moderne industri. Mere end 85.000 virksomheder lever med ønsket om - og arbejder for associative forbindelser langs den værdiskabende strøm. – Her vender vi igen tilbage til billedet af de rene vandstrømme. Som i vandløbet ligger værdiskabens kilde måske i jernminen, hvor metal brydes; senere smeltes, så legeres og formes til et halvfabrikata, for måske

endelig at samles til en maskine, købt af et bageri. Her krydser så i virkeligheden to sådanne værdiskabende strømme hinanden. Bageriet har måske mulighed for at hente associative penge i en bank, der stiller sig vågent ind i denne verdensomspændende Lean Enterprise-bevægelse for ægte værdiskabelse. Her løber altså værdiskabelses-kæder. Men de vågne slutbrugere, altså dig og mig, stiller sig helt bevidst ind i disse høj kvalitets-strømme og sender associativ kvalitetskaptal den anden vej (den modsatte retning af værdiskabelses-floderne) i kapitalfloder i et sådant produktiv-socialt fællesskab, hvor hvert led tager ansvar for de andre.

Så lidt og så meget til spørgsmålet om kapitalens og initiativernes udvikling. Men hvor befinder nu vore yndlingsbanker sig i disse udviklingsforløb, norske Cultura, danske Merkur og svenske Ekobanken? Arbejder de sig videre fra den udviklingsfase, hvor de nu ærligt og redeligt måtte befinde sig, gennem de oven over liggende faser? Gennemlever og gennemtræner sig selv, indtil deres medarbejdere, idékaptalleverandører og kunder er i stand til at gribe og bearbejde associationskapitalens væsen indefra?

I overskriften talte vi om ånd i forhold til penge og initiativer. Men siden er der ikke brugt mange ord på, hvad denne ånd kunne være. Ånd er et idéelement, der virker i kapitalen, løfter den trin for trin op mod den associative kapital, hvori ånd og kapital er forenede i broderligt arbejde for selvstændige, men fælles initiativer ned langs de værdiskabende kæder. Ved at gennemløbe de beskrevne nødvendige træningsfaser så hurtigt som muligt kan Merkur, Cultura og Ekobanken nemlig binde sig selv ind i disse associativt værdiskabende strømme og i deres naturlige netværk være et vigtigt stabiliserende element i det moderne kapitalflow.

Et stabiliserende element og modvægt - for vi har et problem: Hvor meget af den "skæve kapital" kan det globale kapitalflodsystem tåle uden at tippe over og vende bunden i vejret?

## Pædagoguddannelsen

Studiestart medio august. SU-godkendt.  
Kompetencegivende. Brochure tilsendes.



**Rudolf Steinerseminariet**  
Havnegade 6, 8000 Århus C. Tlf. 86 13 71 55  
www.steiner-seminar.dk / seminar@post.tele.dk

# Man kan tænke sig til meget

Af Torben Hansen

Tænk – hvis der ikke var renter på at låne penge eller låne penge ud.

Tænk hvis man for en times arbejde fik en betaling, der altid var den samme. Man kunne – som de gør i Christiania – kalde betalingen for en LØN, altså at alle fik 1 LØN for en times arbejde uanset arbejdets karakter.

Eller tænk hvis der var forskel på mennesker, sådan at nogen fik mere end andre for en times arbejde. Så nogen fik 1 LØN/time, andre måske 2 LØN/time, atter andre 3 LØN/time o.s.v.

Tænk hvis ethvert menneske som minimum fik 1 LØN for en times arbejde. Og tænk hvis der også var en øvre grænse for, hvor meget en times arbejde var værd. Det kunne fx være 7, 9 eller 13 LØN/time eller et hvilket som helst andet tal. Hvor meget skulle fx en filmstjerne, en rockstar eller en Bill Gates have for en time af sin tid? Det kan man tænke over. Og diskutere.

Tænk hvis man altid kunne købe en times arbejde af et andet menneske for den løn, man selv tjente for en times arbejde.

Tænk hvis der ikke var noget, der hed pengeskat. Tænk hvis alle arbejdsføre mennesker i et samfund hvert år skulle yde en vis procentdel af deres arbejdstid – man kunne kalde den fællesskabsskat – til samfundets bedste uden at få løn. Og så til gengæld ubeskåret kunne beholde den løn, de fik for det øvrige arbejde.

Tænk hvis der ikke var nogen, der snød i skat. Ja, tænk hvis mennesker i stedet kappedes om at yde mest muligt for samfundet og ikke kun arbejdede for egen vinding.

Tænk hvis man tænkte og tænkte og tænkte. Og diskuterede og diskuterede. Og handlede.

**Torben Hansen** 60 år. Civilingeniør og græsrod, begge dele på miljøområdet. Har bl.a. virket for at udbrede kendskabet til byttering og senest for at få udgivet Bernard Lietaers bog "Fremtidens penge" på dansk.

**LÆS MERE**

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

"Grådigheden og griskheden har sjældent haft bedre vækstbetingelser end i disse år. Faktisk skal man skrue tiden et århundrede tilbage for at finde en tilsvarende glansperiode for markedsøkonomiens tro følgesvende!"

Sådan sagde tidligere departementschef Jørgen Rosted for nylig til dagbladet Politiken. Med sit udsagn sigtede han især til toppen af dansk erhvervsliv, som blandt andet i kraft af ny teknologi og avancerede styresystemer lukrerer voldsomt på vækstperiodens helt ekseptionelle muligheder for store gevinster. Jørgen Rosted er dermed blandt de få, som nu siger fra!

Han efterlyser ikke lovinitiativer – men en udfordrende, åben debat om absurde gevinster, cheflønninger og bonusforhold.

# Konkurrencens pris

Af Vagn Jensen

For et lille års tid siden sad en gruppe mennesker og diskuterede, hvad konkurrencesamfundet har udviklet sig til - på godt og ondt.

Diskussionen havde mange indfaldsvinkler – for næppe nogen anden faktor over en så overvældende indflydelse på vores liv og velfærd, som netop konkurrencen. I vor kulturkreds er den jo almindelig anerkendt som motivation og drivkraft for vores adfærd og følgevirkningen har påviseligt også været rigdom og velstand.

Alligevel var hver enkelt omkring bordet mest optaget af at beskrive "den lammende oplevelse af pengenes magt over fællesskaberne".

Lammende i nærmest bogstavelig forstand. For hvad stiller vi op overfor udviklingen? Hvad gør vi, når konkurrencens gode virkninger fremstår som éntydig sandhed og dermed helt unddrager sig en samlet betragtning - så skadevirkningerne bliver lagt ofrene til last, eller skjules eller forties som noget skamfuldt?

Det lille møde blev til mange – og flere og flere kom til.

I januar i år blev Konkurrenceskaderådet dannet på en stiftende generalforsamling.

## Et opgør med magtesløsheden

Jørgen Rosted satte i Politiken focus på griskhed og grådighed i toppen af dansk erhvervsliv.

Utvivlsomt et tema, som mange danskere med god grund ønsker frem i lyset – via åben debat. Men i "grådighedens væksthus" er der mange andre boliger!

Her trives også den nyliberale management-kultur med sit guddommeliggjorte effektivitetskrav – og focus på økonomi-bærbare enkeltmandspræstationer.

Frivilligt eller modstræbende er næsten alle med på denne tidens trend – i førrefeltet eller som vandbærere. Hver for sig skal vi være omstillingsparate – for det forlanger udviklingen!

Og hvem tør modsætte sig den?

Det gør det nye Konkurrenceskaderåd! Pudsigt nok har den nye, danske regering – uden just at ville det – givet Konkurrenceskaderådet en flyvende start. Nye medlemmer melder sig hver gang vi er kommet til orde i mediernes – og det er på få måneder blevet stadig tydeligere, at mange, der hører om Konkurrenceskaderådet, opfatter denne nyskabelse som en overraskende og god nyhed.

En folkelig bevægelse – uden nogen form for politisk tilhørsforhold.

## Arbejdsgrupper

Konkurrenceskaderådet vil arbejde for synliggørelse og indkredsning af konkurrencens skadevirkninger – og rejse debat om, hvordan de kan bekæmpes. Det videre sigte er at opstille en række forskningsopgaver, som kan blotlægge konkurrencefænomener på godt og ondt – menneskeligt, socialt, politisk og globalt.

En række arbejdsgrupper er allerede i gang med vidt forskellige "afdækningsopgaver". Eksempelvis indgående beskrivelser af de fysiske og psykiske konsekvenser af fænomener som "ny løn" og "intern konkurrence" – og disse fænomeners direkte og indirekte indvirkning på stressforholdene ude omkring på både offentlige og private arbejdspladser.

Yderligere en gruppe er i gang med at undersøge hvorfor, - hvordan og hvor mange mennesker, der udstødes fra arbejdsmarkedet som direkte konsekvens af de voldsomt skærpede effektivitetskrav i det moderne konkurrencesamfund.

Og nye grupper med helt andre temaer er under forberedelse.

**Vagn Jensen** Journalist, formand for Konkurrenceskaderådet  
[info@Konkurrenceskade.dk](mailto:info@Konkurrenceskade.dk)

**LÆS MERE**

[www.konkurrenceskade.dk](http://www.konkurrenceskade.dk)  
[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

**Noter fra seminaret "IMAGES OF THE WORLD" i København og fra Steyerbergs Geldsymposium 2000 i Tyskland - med præsentation af belgieren og bankmanden Bernard Lietaers syn på den moderne økonomi og på pengenes væsen.**

# Magi, Mysterier og Mirakler

Af Hanne Nordahl Wegge

Magi Mysterier og Mirakler sker, når du pludselig står med en sum talenter i hånden: Talenter er det bibelske ord for penge.

Magien opstod, da jeg på et GELDSYMPOSIUM i STEYERBERG i TYSKLAND hørte, så og overværede en flok tyske, østrigske og belgiske bankfolk blive besnasket af ånd og vilje og gejstlighed for at omdanne penge til sikker investering og adskille de usikre investeringer fra det offentlige pengesystem.

Så jeg hørte, så og tænkte med indtil vi havde en afskedsmiddag med SPARGELD, nej det var AsparGEL, de der lange hvide nogen, der smager som ærtebælg og min bordherre var selveste hr. Bernhard Lietauer, forfatteren til de to bøger, som da var oversat til tysk, nu er de oversat til japansk og engelsk og kan findes på nettet. Den første bog handler om pengenes fremtid og den anden bog handler om pengenes mysterium. Den anden bog talte Bernhard Lietauer ikke meget om i Tyskland.

MIRAKLET skete i Danmark på IMAGES OF THE WORLD derude i DGI-byen lige ved Hovedbanegården, hvor tyve runde telte lige kunne presses ind på grønsværen og NGOere fik allernådigst lov til at bruge en uge til foredrag og udveksling af ideer og muligheder blandt græsrodsbeholdningens talentmasse. Her talte Bernard Lietaer om pengenes mysterium OG pengenes fremtid. Han delte de to pengesystemer op i YANGØKONOMI og JUNGØKONOMI og HR. kapital fik fru GAIA til bords. For fru tjener ikke penge, fru får midler til at gøre godt med. Fruen sørger for det sociale, det kulturelle, det kunstneriske, uddannelse af de unge og grundindlæring af de små og så passer fru også de gamle til de dør. HR. kapital sørger bare for penge, det er jo magisk at han kan, men det kan han! Mysteriet er at fru for så få

midler kan få alt det der med fællesskab, familier og følelser til at køre. Uden NGOere ville det aldrig været gået godt, du! Sådan talte Bernhard Lietauer ikke, for han er belgier og bankmand og fascineret af systemer der virker! Hvem er ikke det?

## To slags økonomimodeller

Altså to slags økonomier: en YANG-økonomi der er for hardcorejægersoldater og en JUNG-økonomi for softwarehusholdssoldater. Det var hvad jeg sådan overordnet fik med mig fra det Gælds Symposium i Tyskland: 1 til det sjove og 1 til det daglige. HVOR SVÆRT kan det være?

Krig - det er gammeldags. Du og jeg er venner og vi passer på jorden og naboen og genboen og overboen og underboen og udeboen og hjemmeboen og bo det skal vi alle. Det er den menneskeret, vi skal kæmpe for. HABITATrettighed hedder det på udenlandsk. Det er ikke HABIT og TANT og FJAS. Næ du - det er SMOKING på de bonede gulve med vores høvding Queenmother Margrethe II, der ryger fredspiber med alverdens folkehøvdinge. Spise det skal vi alle. Det er den menneskeret, vi skal have FRIsat fra yangøkonomien i markedskræfternes frie spil. Der er ikke noget frit spil der. Vi skal bo og vi skal spise 3 gange daglig, og det SKAL VÆRE GRATIS.

Det er det TERRAøkonomi handler om, og så er der den anden økonomi, det er den der TERRORøkonomi, som smider folk ud, som skyder folk og rammer planeter, hvor vi ikke engang kan trække vejret. OK terrorøkonomien er, fordi det er SJOVT at indtage nye territorier. Det er der nogen der synes, andre synes der skal ryddes op. TERROR maximerer. Det er et kort sekund, det er sjovt, så er det alvor. Efter SJOV, så er det ikke SJOVT mere. Så er det alvor.

AL VOR indsats bør være fred og foredrag i fordragelighed. Lighed, lighed, lighed, lighed, lighed, lighed, lighed for alle jordens folk. DET ER DA REVOLUTIONÆRT, men det er ikke nær nok at skrive en bog. Det er ikke nær nok

at skrive en artikel. Det er ikke nær nok at læse en bog og en artikel. Det er ikke nær nok at være en alternativ bank. Vi skal have de store med, dem med krudt og kugler og spørge dem, om det de laver: "ER DET SJOVT?"

Det er da også fint med en fordeling af jordens frugter ved KUN at betale for transporten og lageromkostningerne. OK OK OK Det er TERRAsystemet, men er det ikke rigtigt, korrekt og vederhæftigt at det er det De Danske Brugsforeninger har gjort siden andel kom i bevægelse og skabte ANDELSEVÆGELSEN?

## Die Kapitalimus muss demaskiert werden!

TERRA er DEN KOMPLEMENTÆRE MØNT-ENHED! TERRA afspejler de nationale MØNTENHEDERS USTABILITET!

Kapitalen må smide maskerne og lade være med at sænke priserne på råstoffer, som om de var gratis! Råstofferne er ikke gratis bare fordi de bor i fattige lande.

Det nye er: "ALLE RÅSTOFFERS PRIS skal der ikke fidles ved med merpris på fremstilling. Der skal sørges for at varerne er tilgængelige overalt".

## SUM af SUMMARUM:

Når YANGØKONOMI møder YINGØKONOMI og JUNG, Det Kollektiv Ubevidste, er så umage, så er der ingen forståelse opnåelig. Det er sikkert og vist.

Nå, GUD HJÆLPE MIG hvor er det svært at forstå, så grundessensen jeg fik fra den der DEN LANGE REJSE frem og tilbage var at mad skal vi alle have, bo skal vi alle, så hvad med om mand og kvinde kunne tro og tænke det, der falder dem op i hjernen fra hjertet OG mit håb er at Bernhard Lietauers bog og bøger og alverdens artikler kan gøre det muligt. Frie mennesker tænker frie tanker og udfører frie handlinger og frihed er kun frihed, hvis dens forudsætning er lighed for loven.

Loven er KÆRLIGHED, hverken næsten eller nær næsten, loven er KÆRLIGHED kærlige tanker er bedst tænkt og følt, når du har mad nok og du har et sted, du og jeg kan kalde for HJEM.

### Hanne Nordahl Wegge Jægerspris.

F. 1945. Mesterlært i administration, tog HF og HUMBAS og blev Socionom i 1980. Blev Exam. Oecon i 1992. Aktiv i Netværket for økologisk økonomi. For Andelsforeningen EVA, for Svanholm Storkollektiv, for Landsforeningen af Økosamfund og for Global Ecovillage Network i Sankt Petersborg og Steyerberg.

### LÆS MERE

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

# Lokal valuta i Fristaden Christiania

af Ditlev Nissen

I december 1997 startede et nyt eksperiment i Christiania. Der blev lavet en lokal valuta med navnet LØN. Siden da er der kommet en ny mønt hvert år. Alle mønter har en værdi af 50 kr. Til dato er der slået 9.000 mønter som præges i kobber og messing. Desuden laves en samlermønt i sølv, der skal finansiere den samlede produktion.

Den lokale valuta har som mål at udvikle den lokale økonomi, skabe nye lokale virksomheder og fremme en bæredygtig udvikling i Christiania. LØN'en kan bruges overalt i Fristaden: I barer, restauranter, butikker, virksomheder og i Christianias Fælleskasse. Den sættes i omløb som driftstilskud til institutioner der er omfattet af Christianias budget og kommer tilbage som indbetalinger til Fælleskassen fra virksomheder og enkeltpersoner. For hver LØN der sættes i omløb indbetaler fælleskassen 50 kr. til Guldreserven. Guldreserven garanterer møntens værdi.

## Hvad får lokalsamfundet ud af det?

Den lokale valuta er en gave som giver lokalsamfundet nogle spændende muligheder. Igennem årene har vi erfaret, at mange af vores gæster tager den lokale valuta med hjem som souvenirs. Det betyder at den lokale valuta skaber et overskud, som uddeles af Christianias Økonomimøde. Hidtil er der uddelt 112.000 kr. 90% af overskuddet går til kulturelle, økologiske, sociale og eksperimenterende initiativer som gør Christiania mere bæredygtig. De sidste 10% går til uddannelse.

Den store økonomiske mulighed ligger i Guldreserven, som garanterer værdien af den lokale valuta. Guldreserven repræsenterer de penge som christianitterne "låner" til fællesskabet ved at bruge mønten i dagligdagen. Hvis alle der bor og arbejder i Christiania bruger mønten regelmæssigt, vil Guldreserven blive så vel konsolideret, at vi kan investere 50% af Guldreserven i bæredygtige projekter til glæde for fællesskabet.

Hidtil har økonomimødet besluttet at investere 50.000 d.kr. af Guldreserven i en investeringsforening. Investeringsforeningen er en sammenslutning af lokale pengekasser, der har til formål at investere i nye virksomheder, arbejdspladser og miljøbesparelser i Christiania.

## Lokale valutaer er afhængig af alles indsats

En lokal valuta er et stort fælles projekt, hvor alle i lokalsamfundet har en rolle og et medansvar for at valutaen bliver en succes. I Christiania har virksomhederne tillid til den lokale valuta og tager altid imod den, men i stedet for at pumpe LØN'en videre ud i kredsløbet indbetales den til Fælleskassen brugsleje og forbrugsafgifter. Når virksomhederne undlader at videregive LØN'en som lønninger og byttepenge minimeres kredsløbet, da mange christianitter udelukkes fra kredsløbet fordi de ikke arbejder i en institution der får LØN'en som en del af driftstilskudet.

I øjeblikket arbejder vi på, at få virksomhederne til at virke som små pumper der videregiver den lokale valuta hver gang der handles lokalt. Det har været nemt at få virksomhedernes tillid til projektet men vi må erkende, at det tager tid – og kræver oplysning - at skabe en bevidsthed om virksomhedernes rolle i den lokale valutas kredsløb. I Christianias tilfælde vil jeg vurdere, at vi kan sætte 10 gange så mange mønter i omløb før vi når inflationspunktet; grænsen for hvor mange lokale penge vi kan have i omløb uden at den lokale valuta taber værdi.

## Andre alternative valutaer

I dag er der mere end 2.600 lokalsamfund rundt om i verden der eksperimenterer med forskellige former for komplementære valutaer. De har det til fælles, at de skaber social kapital; jobs, velstand og udvikling, i lokalområdet.

I maj 2002 startede økosamfundet Findhorn deres EKO Currency System, hvor de udstedte 100.000£ med sedler på en værdi af £E1, £E5 og £E20. Inden for en årrække vil de udvide systemet med checks og plastikkort. Findhorn ligger i Skotland og har godt 500 indbyggere. De forventer sig følgende af den nye valuta: "Vi forventer at

Eko vil være et simpelt og skabende pengesystem, som vil generere lokal velfærd, inspirere lokaliserings bevægelsen og hjælpe os til at få dybde i den økonomiske fællesskabsfølelse og udbygge de sociale relationer". Findhorns valuta er godkendt af de skotske myndigheder.

I Damanhur i Norditalien kan man kun bruge den lokale valuta, Credit, når man handler og udveksler tjenesteydelser. De har en økonomisk aktivitet der er 3 gange større end hvis de ikke havde den lokale valuta. Damanhur er et økospirituelt samfund med godt 500 indbyggere og deres valuta er også godkendt af myndighederne.

I Ithaca i staten New York startede de deres Ithaca Hours, som en reaktion på Golfkrigen. De opdagede at de federale dollars som blev tjent i byen, blev trukket ud af lokalsamfundet efter at de havde trykket nogle få hænder, hvorefter de endte i den nærmeste metropol for til sidst at blive brugt til indkøb af regnskovstræ, krigsudstyr ect. Ithaca Hours er designet til at opmuntre folk til at bruge deres penge lokalt.

## Lokale valutaer tænker globalt og handler lokalt

I mine øjne er der ingen tvivl om, at en lokal valuta styrker lokalsamfundet og er med til at fremme et bæredygtigt lokaløkonomi der er et alternativ til den globale økonomis Titanic-agtige kurs. Lokale valutaer indgår som en synlig del af det lokale kredsløb. Går godt vil overskuddet kunne geninvesteres i lokalsamfundet. Og går det dårligt vil konsekvenserne være synlige i lokalsamfundet og borgerne vil være nødt til at tage ansvar for deres handlinger.

Den lokale valuta er med til at styrke lokalsamfundets og den enkeltes identitet. Når vi bruger den lokale valuta, støtter og nærer vi det lokalsamfund som vi er en del af. Der kommer lys på det enkelte menneskes behov og kompetencer og der opstår en øget forståelse for hinanden og for det fællesskab som vi alle er en del af. Lokale valutaer er en myndiggørelse af det lokale medborgerskab og kan være med til at skabe social, kulturel og bæredygtig udvikling.

**Ditlev Nissen** Christiania. F. 1960.

Udd. tømrer og lærer. Grundlagt eget firma: Utopiske Horisonter - et socialøkonomisk konsulentfirma der arbejder med dialogmøder, visionsudvikling, konflikt-håndtering, teamsamarbejde og bæredygtig lokaløkonomi. Tilknyttet Center for Konfliktløsning som underviser og konsulent.

**LÆS MERE**

[www.christiania.org/utopia](http://www.christiania.org/utopia)  
[utopia@christiania.org](mailto:utopia@christiania.org)



# Komplementære penge

Af Helle Kipsgaard

## Hvad er et lokalt pengesystem?

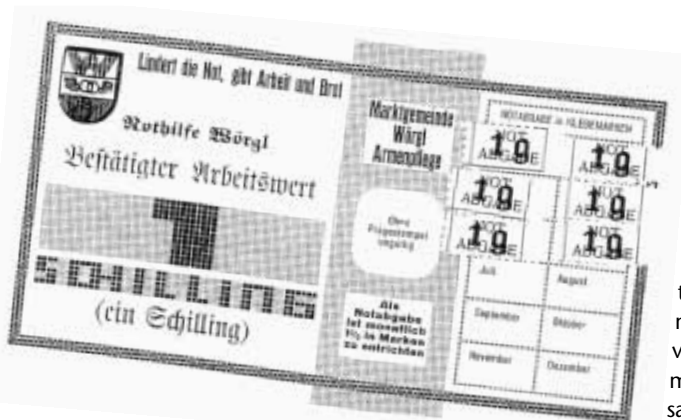
Et lokalt pengesystem er en betegnelse, der dækker et byttemiddel som fungerer i et lokalt afgrænset område, sideløbende med den nationale valuta. Fælles for de fleste lokale pengesystemer er, at de er opstået for at varetage funktioner som den nationale valuta ikke har kunnet varetage optimalt i det pågældende område. De fungerer altså komplementært i forhold til de nationale penge, og søger ikke at overtage eller konkurrere med den nationale valuta. Dette er også grunden til at lokale pengesystemer mange steder støttes og opstartes af politikere og offentlige institutioner.

Et lokalt pengesystem adskiller sig desuden fra simpel bytteøkonomi ved ikke at være begrænset til at to personer skal "bytte lige over". Viden formidles i stedet om medlemmernes udbud og efterspørgsel, ofte gennem en avis, og det er da muligt at modtage fra nogle og give til andre, og dermed er både mulighederne for at give og for at modtage udvidet i forhold til bytteøkonomien.

## Hvorfor opstarter folk lokale pengesystemer?

Der eksisterer i dag ca. 2500 lokale pengesystemer i verden, antallet er steget kraftigt siden 1980'erne, og stiger stadig. Størstedelen findes i de industrialiserede lande, men i løbet af de sidste 5 år er der opstartet lokale pengesystemer i bl.a. Argentina, Mexico, Thailand og Indonesien. Grundene til at opstarte lokale pengesystemer er mangfoldige, i min specialeafhandling mener jeg dog at kunne definere fire kategorier, som lokale pengesystemer oftest placerer sig under. Nogle af systemerne placerer sig under flere af nedensstående kategorier, de søger;

- At være Arbejdsskabende, altså at skabe aktivitet og velstand i et område som er marginaliseret i forhold til den nationale valuta.
- At være Lokalsamfundsskabende, altså at skabe sociale netværk mellem mennesker, øge kendskabet til lokale ressourcer og sætte fokus på hvad der udbydes og efterspørges lokalt.
- At fremme en Bæredygtig, lokal produktion og undgå den megen transport af varer.
- At skabe en større Social retfærdighed



ved at give socialt ekskluderede grupper adgang til varer og tjenester som de ikke har kunnet opnå gennem den nationale valuta.

## Hvor opstartes lokale pengesystemer?

Lokale pengesystemer opstartes hyppigst i områder, hvor der er et arbejdskraftoverskud og en mangel på national valuta. Det vil sige at der eksisterer ressourcer, energi og idéer til hvad der kunne gøres for at skabe lokal vækst, der eksisterer muligheder for at skabe udbud og efterspørgsel, men der eksisterer ikke den nationale valuta til at skabe relationerne mellem udbud og efterspørgsel. Et lokalt pengesystem bruges da til at formidle viden om udbud og efterspørgsel, oftest gøres dette gennem en medlemsavis. Desuden kommer der nogle andre værdier og tjenester på banen i et lokalt pengesystem, folk udbyder eller ønsker sig hvad det ikke er normalt at tage eller give national valuta for. Der bliver plads til at bytte tjenester, som "i gamle dage" eksisterede i integrerede lokalsamfund, tjenester som ikke inkluderes i den nationale valutas relationer.

## Hvorfor opstarte lokale pengesystemer i Danmark?

Som set ovenfor formår lokale valutaer at skabe netværk der forbinder udbud og efterspørgsel lokalt, desuden modvirker de den menneskelige isolation som mange rige samfund oplever og de skaber aktivitet i områder med et arbejdskraftoverskud. Jeg oplever en tendens til at den menneskelige arbejdskraft af forskellige årsager gradvist overflødiggøres på arbejdsmarkedet og at vi i den nære fremtid vil have flere ældre, der ikke kan klare sig selv, som ikke kan betale sig i nationalvaluta-forstand. Jobløse kan heller ikke betale sig. Her ser jeg en mulighed for at lokale pengesystemer kan arbejde komplementært med den nationale valuta, så alle

de ressourcer vi har, unge som gamle, ikke går tabt fordi vi mangler et netværk der kan formidle dem. - Så samfundet ikke går glip af dets

udnyttede ressourcer, og så vi ikke bliver overflødiggjorte og ensomme, når jobmarkedet ikke kan bruge os.

I USA opstartedes i et middelklasse villakvarter et pengesystem med det formål at opbygge et bedre nærmiljø. I løbet af få år forvandlede området fra at ingen kendte hinanden eller hilste på hinanden, til et sted hvor folk i den lokale avis udbød alt fra svampeture og sproglektioner til småkagebaking og børnepasning lørdag aften. Efterhånden lærte indbyggerne hinanden så godt at kende at de udbød tjenester udenom pengesystemet, således opnåedes systemets formål samtidig med at det delvist overflødiggjorde sig selv.

I 1930'ernes Østrig, hvor der var over 30% arbejdsløshed, besluttede borgmesteren i byen Wörgl at lave nogle sedler med lokal gyldighed. På illustrationen ses at sedlen, for at være gangbar, hver måned skulle påklæbes et frimærke svarende til 1% af sedlens værdi. Det kunne således ikke betale sig at hamstre penge, det var derimod om at få brugt dem i en fart. Pengene havde en såkaldt negativ eller omvendt rente. De lokale penge cirkulerede derfor i et usædvanligt højt tempo, og byen fik således forbedret huse, bygget broer og opstartet virksomheder. De lokale sedler kom arbejdsløsheden til livs på halvandet år.

**Helle Kibsgaard** Rødovre. Cand.

Scient. Soc. fra Roskilde Universitetscenter i Internationale Udviklingsstudier og Pædagogik. Specialetitel: Komplementære penge, et værktøj til udvikling af lokale, samarbejdende økonomier? Hellekib@ofir.dk

**LÆS MERE**

[www.transaction.net/money](http://www.transaction.net/money)

[www.geog.le.ac.uk/ijccr](http://www.geog.le.ac.uk/ijccr)

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)

[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

# Ikke bare penger?

Av Arne Øgaard

Alle vet selvsagt hva penger er. Men det er ofte slik at de mest hverdagslige forhold kan skjule de største hemmeligheter.

Ut fra verdenslitteraturen og egne betraktninger vil jeg her gjøre et lite forsøk på å belyse hva pengene gjør med oss og hva vi kan gjøre med dem.

## Pengene som forsvant

Den gangen menneskene kun kjente til byttehandel må penger ha vært en revolusjonerende oppfinnelse. Om jeg hadde ei geit og ønsket ei øks, trengte jeg ikke å lete land og strand rundt etter en smed som ville ha ei geit. Jeg kunne bytte geita i penger og penger vil sikkert alle smeder ta i mot slik at de kunne skaffe seg akkurat det de ønsket seg. Fra denne tiden kjenner vi til at en rekke ulike gjenstander har fungert som penger. Det kunne være perler, erter, husdyr, treller eller edel metaller som gull og sølv.

Et neste skritt i utviklingen kom da konger og keisere begynte å prege myntene, dette ga statsmakten større kontroll over økonomien. Men etter hvert som statslederne ønsket mer makt enn de kunne få ut fra sin beholdning av edle metaller, vet vi at seddelpressen ble et revolusjonerende hjelpemiddel. Med mer eller mindre vellykket resultat ble den brukt til å blåse liv i økonomien.

I Faust 2 skildrer Goethe innføringen av papirpenger som et av Mefistofeles mange pek. Her et lite utdrag fra Andre Bjerkés norske oversettelse:

## Skattemesteren:

*Velgjerningen er stor, og gleden av den  
bør vi alle få; vi stemplet hele raden  
ti, tredve, femti, hundre ligger klar.  
Du aner knapt hvor god effekten var!  
Ja, se din by, som før var halvdød nesten,  
er full av livslyst, full av levesten!  
Vel, har ditt navn for lengst gjort verden rik;  
men aldri før vært elsket slik.  
Vi trenger ikke lenger alfabeter;  
ved dette tegn erobres saligheter.*

## Keiseren:

*Tar folket det for ekte gull, det der?  
Og godtas de som sold av hoff og hær?  
Merkverdig! Men – la gå: så er det penger.*

## Hoffmarskalken:

*De løpske ting kan ikke fanges lenger.  
De sprer seg lynsnart som på harefot,  
og alle vekselbanker tar imot.  
Der honoreres hver slik seddel glatt  
i gull og sølv, med fradrag av rabatt.  
Til slakter, baker, krovert går det meste,  
for nu vil halve verden bare feste.  
Den annen halvdel kler seg opp på ny;  
hver kremmer klipper; skredderen må sy.  
"Vår keiser leve!" Kjellerkroen syder  
av rop, tallerkenklirr og braselyder.*

## Mefistofeles:

*Spaserer man på vollene en tur,  
får man se skjønnheten i full mundur.  
Halvt skjult bak påfuglviften smiler blikket,  
og det er etter sedler hun vil kikke,  
for de formilder herlig elskovskunst  
langt raskere enn kløkt og talekunst!  
Man trenger ingen pung; på brystet stapper  
man sedlen svært bekvemt blant andre lap-  
per av amorøs natur. Og presten har  
andekting gjemt den i sitt brevjar.  
Mer rørlig trer soldaten ut av tellet  
befrikk for tyngden av sitt pengebelte.  
Min keiser, tilgi at jeg tør beskrive  
et storverk slik: i froskeperspektivet.*

Videre utfolder det seg en glede over alt som kan kjøpes. Men Faust er likevel ikke tilfreds. Han kan ikke si til øyeblikket: "dvel", slik at Mefistofeles kan få ta hans sjel.

I dag er vi også befridd for sedlenes tyngde. Med noen tastetrykk kan vi forflytte milliarder, og med et lite plastkort får vi tilgang til alle slags varer og tjenester. Penger er ikke lenger noe konkret og materielt. Dette har lettet oss for mange byrder, men det har også skapt et problem.

Enkelte mennesker kan nå samle seg uendelige store mengder av dem. Det var umulig den gangen enheten i pengesystemet var ei ku.

## Hvorfor blir det aldri nok!

Enkelte industriledere har i dag lønninger og pensjonsavtaler som er så høye at de selv ikke gjennom det mest ekstreme luksusliv vil ha noen mulighet til å bruke opp pengene, og enda vil de ha mer. Hva i all verden er det som feiler dem?

En teori går ut på at det er bare de øverste lederne som ser hvor skrøpelig vårt økonomiske system egentlig er. De vet at det kan bryte sammen når som helst og derfor prøver de å sikre mest mulig verdier til seg og sine nærmeste før det hele kollapser. En annen tanke er at nå når pengene ikke lenger er noe, så gir de heller ikke noe. Mange betrakter penger som et symbol på vellykkethet. Jo mer penger du har, desto mer vellykket er du som menneske. Dette er en stor illusjon. Penger kan på ingen måte berike vårt følelsesliv og vår følelse av egenverd. Penger kan gi innflytelse og gi en viss makt, men det er begrenset hva vi trenger for å få et godt materielt liv. Likevel kan det se ut til at desto mer menneskene forbruger, desto større blir behovet for mer penger.

## Er det i skolene det går galt?

I dag ser vi sjefene konkurrere seg i mellom om hvem som har det den høyeste lønnen. De tror kanskje det vil gi dem en følelse av å være best, men denne følelsen ser aldri ut til å inntreffe. Det aner meg at de kom inn i et skjevt spor allerede i skolealderen. Der ble de narret til å tro at det å skaffe seg høyest mulig tallkarakterer var det viktigste. Det ble ikke vektlagt å vekke deres interesse for menneskene og verden omkring dem eller å få deres hjerter til å banke for det sanne, skjønne og gode. Det kan jo av og til være morsomt å konkurrere om å være best, men i lengden betyr ikke en slik seier noe som helst. Det som er mest gåtefullt i dagens situasjon er at ikke flere innser dette blant de som i dag skuffer inn millioninntekter til seg selv.

## Penger som stenger

Mange mennesker har impulser i sitt indre som sier dem noe om hva som er viktig, riktig og vakkert. De kan ha en mer eller mindre sterk fornemmelse av at deres liv har en mening. Noen kaller det skjebne, noen Guds plan og noen samvittighet. Navnet er ikke så viktig, det er fenomenet som er interessant. De som følger disse impulsene kan oppleve en mindre eller større grad av mening, og om de ikke får mulighet til å følge dem, kan det føre til mer eller mindre sterke savn. "Jeg får aldri gjort det jeg egentlig vil", sier de og ser triste ut.

Men slike indre impulser blir i dag ofte overdøvet av kravet om å tjene nok penger. Bare man tjener nok penger så kan

man jo senere bli fri til å gjøre hva man vil. Blant et kull ved en av de høyeste utdannelsene for næringslivsledere i Frankrike var dette grunnstemningen. Alle skulle så snart som mulig tjene store summer og deretter skule de gjøre det de ville. Men etterpå viste det seg at de aldri fikk nok penger, og hva var det egentlig de ville? I all oppmerksomheten mot pengene har de indre impulsene lett for å bli borte.

I dag blir det vanskeligere og vanskeligere få mennesker til å gjøre noe som ikke er betalt. De kan ikke gjøre noe ut fra glede, for å hjelpe eller fordi det er nødvendig. De må få betalt selv om de allerede tjener langt mer enn den de skal hjelpe. Det er nærmest som om de har en opplevelse av at de kaster bort tiden med noe meningsløst om de ikke tjener noe på det de gjør. Den sterke fokuseringen på penger ødelegger stadig mer av det vår verden trenger mest, nemlig hjertelig samkvem mellom mennesker og mennesker som er mer opptatt av hva som trengs enn av hva de selv får.

### Penger som fanger

Her i Norden har de fleste utrolig mange penger mellom hendene. Mange familier reiser til sydlige land en gang i året. De har alltid ny bil, nye sykler, nye klær osv. Det er sjelden å høre at noen sparer til noe. De bare kjøper det de til en hver tid måtte ønske.

Å leve i et slikt samfunn er ikke lett, hvis man er mer opptatt av å gjøre det som er viktig enn av å gjøre det som gir store inntekter. De pengesterke presser blant annet opp boligprisene slik at det kan være vanskelig for andre å skaffe seg et husrom. Jeg møter ofte mennesker som sier at de egentlig ville brukt sin arbeidstid til noe helt annet enn de gjør i dag, men de har allerede tatt opp så mange lån, og de har så mange vaner, og de vil at deres barn skal reise og kjøpe like mye som andres barn osv. De er fanget i en livsform som de egentlig er i mot. Disse som har alt, kan på mange måter oppleves som mer ufrie enn mine venner i Romania, som har så lite at vi ville kalle det ingenting.

Jeg ser mennesker som på mange måter lever et godt liv, men som sukker over at de er fattige fordi så mange andre tjener mye mer enn dem selv. Men heldigvis møter jeg av og til også mennesker som klarer å bryte ut av dette fangenskapet, mennesker som klarer å vende om på levevanene sine og har glede over å gjøre noe de opplever som riktig og viktig.

### Penger som gjødsel

Det kan også være riktig og viktig å skaffe seg mest mulig penger. En interessant skilddring av en slik situasjon finner vi i Thornton Wilders fantastisk morsomme

skuespill "The Matchmaker". Her møter vi den meget rike, men også meget gjerrige herr Vandergelder som sakte blir overløst av enkefru Dolly Levi. I en av de siste monologene henvender hun seg til sin tidligere mann Ephraim Levi:

*"Ephraim Levi, jeg skal gifte meg igjen. Ephraim, jeg tar Horace Vandergelder for pengenes skyld. Men jeg skal sørge for å spre pengene hans slik som du lærte meg. Å, det blir nok ikke et ekteskap som det vi hadde, men jeg skal nok klare å gjøre ham lykkelig. Og Ephraim, jeg er trett. Jeg er trett av å leve fra hånd til munn, så derfor spør jeg deg om lov. Ephraim, ikke sant, jeg får lov? (Så snur hun seg mot salen og holder opp Vandergelders lommebok). Penger, penger. De er som solen vi lever under, de kan både ta og gi liv. Vandergelders penger. Vandergelder blir aldri trett av å påstå at de fleste mennesker i verden er dumme, og på en måte har han rett, ikke sant? Vi er dumme, både han, Irene, Cornelius og jeg selv. Men det kommer et øyeblikk i ethvert menneskes liv da man må avgjøre om man vil leve blant mennesker eller ikke, en tosk blant tosker eller en tosk alene.*

*Jeg for min del har bestemt meg for å leve blant dem.*

*Det var ikke alltid slik. Etter at min ektemann døde, trakk jeg meg inn i meg selv. Om kvelden slapp jeg ut katten, låste døren, laget meg en liten toddy. Og før jeg sovnet, ba jeg en liten aftenbønn, og takket Gud for at jeg var uavhengig, at jeg ikke hadde noe annet menneskeliv som var filltrert inn i mitt. Og når klokken i Trinity Church slo ti, sovnet jeg og var fullstendig tilfreds med meg selv. Men så en natt, da det var gått to år, falt et ekeblad ut av min Bibel. Jeg hadde lagt det der den dagen da min mann spurte meg om jeg vil gifte meg med ham. Det var et helt og pent ekeblad, men det var uten farge og uten liv. Og plutselig gikk det opp for meg at jeg i lange tider ikke hadde grått en eneste tåre og ikke hadde hatt et eneste håp om at noe godt skulle skje. Jeg så at jeg var som dette ekebladet, og den natten bestemte jeg meg for å slutte meg til den menneskelige rase igjen. Jo da, vi er alle tosker som står i fare for å ødelegge verden med vår dumhet. Men den sikreste måten å holde oss unna fare er å gi oss de fire eller fem menneskelige gleder som vi alle har rett på, og det koster litt penger. Forskjellen mellom litt penger og ingen penger er enorm – den kan ødelegge hele verden. Og forskjellen mellom litt penger og en masse penger, den er ikke så stor – men den kan også ødelegge verden. Jeg har alltid syns at penger – ja, unnskyld uttrykket – at penger er som gjødsel, de er ikke noe verd hvis de ikke blir spredd omkring slik at de hjelper noe til å vokse."*

## Penge og løn i kontrasternes verden

Verdens rigeste mand, Bill Gates har en privatformue på 52,8 mia. dollars.

Brødrene Theo og Karl Albrecht, der ejer discountkæden Aldi, har tilsammen en formue på 26,8 mia. dollars og er dermed de rigeste mennesker i Tyskland. De 5 medlemmer af familien Walton, der ejer butiksimperiet WalMart ejer hver over 20 mia. dollars – tilsammen en familie-formue på over 103 mia. dollars.

Hvert år offentliggøres hitlisten over verdens rigeste mennesker i det amerikanske magasin "Forbes" og ligeledes i det tyske "Manager-Magazin".

De tre rigeste mennesker i verden ejer mere end de 48 fattigste lande tilsammen. Hvis man samler de 10 rigeste menneskers formue får man 266,2 mia. dollars, svarende til 5 gange det beløb alle verdens industrialisationer giver i u-landsbistand. De 265 rigeste mennesker i verden ejer 27% af den samlede "rigdom" i verden.

(kilde: Das Goetheanum nr. 14/15, 2002).

Forleden offentliggjorde en dansk avis (Jyllands-Posten 12. juni 2002) direktørlønningerne inden for IT-branchen (her Silicon Valley, USA). Typisk består lønnen af fire dele: Selve lønnen, en bonus, aktieoptioner samt fryns (kun de tre første er regnet med her). En gennemsnitsårs løn for direktører dér er på 38.496.546 DKK. Og så nogle eksempler:

- 1) En adm. direktør i JDS Uniphase fik 521.355 dollars i løn og bonus. Hertil kommer aktieoptioner for 150.295.997 dollars. Samme år reducerede virksomheden antallet af medarbejdere fra 29.000 til under 8.000.
- 2) En anden direktør i samme firma skulle ikke have aktieoptioner, når han blot fik en løn på 121.374.949 dollars
- 3) En adm. direktør i Oracle fik 0 kr. i løn – men til gengæld 706.076.907 dollars i aktieoptioner.
- 4) Så er der direktør og grundlægger af Apple Computer. Han fik hverken løn eller aktieoptioner – kun en Gulfstream V jettfly til en værdi af 83.996.129 dollars – det år.

Til sammenligning er en års løn i Merkur på 40.000 kr. dollars.

Overfor denne rigdom står verdens ufattelige elendighed, der kan anskueliggøres med følgende statistik: Hver dag dør 100.000 mennesker af sult. Det er 36 mio. mennesker om året. 815 mio. mennesker er underernæret. Mere end 1 mia. mennesker har IKKE adgang til rent drikkevand osv. osv.

OU

# Plugging the leaks

## – et engelsk initiativ

av Christine Bakke

Små endringer i forbruksvanene kan gi store økonomiske virkninger lokalt. Ved å velge lokale leverandører skapes større sirkulasjon av penger i lokalsamfunnet.

Plugging the leaks heter et engelsk initiativ som har grodd frem av New Economic Foundation (NEF), en organisasjon som arbeider med alternativ økonomi, med spesiell fokus på lokalsamfunnet. I denne globaliseringens tidsalder er det som regel slik at de fleste av de pengene vi legger igjen i butikken forsvinner ut av lokalsamfunnet ganske raskt. De fleste nærbutikker er filialer av større kjeder, og butikkeierene har liten makt over vareutvalg og økonomi. De lokale kjøpmenn og kolonialbutikker blir det stadig færre av, men noe av grunnen til det er jo at folk velger å reise til større kjøpesentra der varene tilbys billigere fremfor å handle lokalt. Det er denne tendensen kampanjen "plugging the leaks" prøver å bøte på, gjennom å synliggjøre hvilken betydning det har å bruke fler penger på det lokale næringslivet. Stikkordet er sirkulasjon. For hver gang penger eller andre verdier bytter hender, skapes ringvirkninger, slik at det ikke bare er den lokale kjøpmannen som vinner, men kanskje også frisøren, fordi kjøpmannen også bruker sine penger lokalt.

NEF har utviklet metoder for kartlegging og måling av lokal økonomisk lekkasje. En undersøkelse foregår i grove trekk ved at

man samler sammen noen sentrale aktører; folk som bor i området, lokale forretningsfolk og lokalpolitikere til en gjennomgang. Der lager aktørene et kart over den lokale økonomien så detaljert som mulig eller ønskelig. Neste steg er å komme fram til

vanskelig å argumentere for nytten av lokale matforedlings- og omsetningsinitiativer. Undersøkelsen i Cornwall førte for øvrig til at den lokale grønt-abonnementsordningen skiftet osteleverandør da de så hvilke ringvirkninger et lokalt forbruk har.



### NEF

New Economics Foundation ble startet som et resultat av The Other Economic Summit (TOES) – en motkonferanse til de rikeste industrilandenes G7- møte i 1984. De kaller seg selv en radikal "tenketank". NEF presenterer praktiske løsninger på sosiale, miljømessige og økonomiske utfordringer som møter både lokale og globale økonomier. Arbeidsverktøyene deres er alternativ valuta, sosial investering, bærekraftighetsindikatorer og etisk/miljøregnskap.

tiltak som tetter noen av lekkasjene der penger forlater lokalsamfunnet.

Det viser seg at det ikke er allverdens som skal til; i en studie fra Cornwall viste det seg at hvis alle skiftet en prosent av de varer og tjenester de kjøper over til lokalt produserte, ville det bety en økt ukentlig tilstrømning til den lokale økonomien på en million pund!! Ti pund brukt i en lokal grønt-abonnement-ordning sender ca. 25 pund inn i den lokale økonomien mot ca. 14 pund hvis de samme ti pundene blir brukt i supermarkedet. Dette henger sammen med at lokale produsenter og ansatte får penger mellom hendene, penger som de igjen delvis bruker lokalt. På toppen av dette kommer miljøeffekten, så det er ikke

### Grøntabonnement

En distribusjonsform som har blitt meget populær både blandt kunder og produsenter. Tanken er å knytte produsentene og kundene nærmere hverandre og redusere kostnader og sikre ferskere varer ved å hoppe over distributørledet. Det finnes en rekke slike abonnementsordninger også i Norge.

**Christine Bakke** F. 1972. Utdannet ved landbrukshøyskolen på Ås. Ansatt i Cultura Sparebank fra 2000.

### LES MERE

[www.neweconomics.org](http://www.neweconomics.org)

[www.spisgodt.no](http://www.spisgodt.no)

Artiklen finnes også på:

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)

Så blev det efter  
den berygtede D-Dag  
i den vandfyldte  
Mikkelsmåned  
det Herrens År  
der påståes  
med et nyt BIG-BANG  
at forankre Verden  
i frygtens frygtelige Åg

Ja - i Osam Bin Ladens Tegn

Terrorismens Tegn:  
Kalasnikov og flyvende Maskiner  
med Levende Indhold

Alle Jordens Mennesker

NÆSTEN

fik frygtens GRU  
på indersiden af deres Øjenlåg

Af Politikere  
Samfundsberende Ledere  
Og andre Magthavere  
fik Vi

Os - der befolker  
Den Nordvestlige Verdens Lande  
at vide  
gang på gang:

Verden er ikke mere  
den samme

Trygheden – Velstanden  
Velfærden – Ligeegyldigheden  
fik et Grundskud  
på begge Tårne

Terroristens grimme  
skæggede fjæs  
stak frem  
fra alle Verdens Medieskærme  
var og ER  
overalt i VerdensÆteren

Vi – De forulempede  
greb til Resolut Handling:

GUDs Egne og Lande  
Mobiliserede  
hele den Teknologiske  
DØDSMASKINE

Der er gode ERfaringer  
fra Mellemøsten

Tingesterne bliver prøvet af  
Hver Dag for Tiden  
mod Kvinder og Skolebørn

Hvem startede  
den såkaldte Intifada?

På Hvilken HelligDom?

Af Hvilket Menneske?

For Hvilken SKYLD?

Hvem Er Dømt  
for Hvilken Krigsforbrydelse?

# SKRIFTEDAG

J. Bjarne P. Ejaas



POST SKRIPTUM:

DEN GUD ER EN GAMMEL HÆVNERGUD:  
ØJE FOR ØJE – TAND FOR TAND  
MIN NUTIDSFRELSEGUD ER  
NÆSTEKÆRLIGHEDSBUD!!!

Hvilken MordGeneral  
Er Leder  
af Hvilket Folk?

Hvilke Landes Ledere  
er Denne Mands  
Stiveste Støtter?

Hvilken Teori?

Hvem Er Terrorist?

I Hvilken GUDs  
Udvalgte Lande  
Dræbes BØRN på Skolevejen?

Hvilken GUDs  
Udvalgte Stamme  
tillader disse Drab?

I samme GUDs  
Udvalgte StammeLand  
for 1969 År siden  
blev En Anden Terrorist  
klynget OP  
på et KORS  
på GOLGATHA

FORSONINGSOFFER

for Verdens BØRN

Verden Er Aldrig  
Har Aldrig Været den Samme

SIDEN

DENNE "Terrorist"  
Var - ER IKKE Uddannet  
af VerdensMagtens LederMænd

HAN Var – ER Dannet  
af HelligÅND

Iklædt Jordisk  
Kød og Blod

Som En Sådan  
INKARNATION  
blev HAN En Trussel  
mod Magtens SkriftKloge

YPPERSTE!

Hvor langt  
Er Vi nået

I DAG

Anno 2002

I det TREDJE ÅRTUSINDE  
Efter Vor TIDSREGNING?

Hvem betaler  
SAMME REGNING EN GANG TIL?

NOTA BENE

På Et af Verdens  
Skønne Landes  
Hårde Valuta  
står der Skrevet:

IN GOD WE TRUST!!

Fortsat fra side 3

### En modig trosbekendelse ved starten af forrige århundrede!

På sin vis er netop disse tanker fra år 1900 for mig blevet til udgangspunktet for en antroposofisk orienteret bankvirksomhed. De berører det for os grundlæggende spørgsmål: Hvad betyder "antroposofisk bankimpuls"? Er der her tale om uselvished, om godgørenhed? Eller om at overvinde netop denne modsætning mellem egoisme og altruisme, der holdes i live af visse autoriteter?

Når vi længes efter en mere menneskelig verden - eller et mere menneskeligt bankvæsen - så må man erkende, at ordet "menneskeligt" er en vanskelig størrelse. Med "menneskeligt" forbinder vi gerne det smukke, det milde, ikke at gøre nogen fortræd. Men er kun det smukke og ikke det grimme menneskeligt? Er kun det sociale og altruistiske menneskeligt, men ikke det egoistiske, det antisociale? Kun det gode, ikke det onde? Er det kun de rige, der er menneskelige, ikke de fattige, eller er de på vej til at blive menneskelige, efterhånden som de bliver rigere?

Når man tænker nærmere over dette spørgsmål, føler man, at "menneskeligt" netop er det ikke at orientere sig efter den ene eller anden yderlighed, men "menneskeligt" er kampen om det midt imellem. At finde mennesket i midtpunktet mellem smukt og grimt, mellem rig og fattig. Kampen om midten, der ikke kan knyttes til nogen egenskab. Det fastlæggende, det fastlagte er netop umenneskeligt.

Denne midtervæsen er ikke bestemt, men det er et væsen, der kan bestemme. Det drejer sig om det centrale i dets væsen. Mennesket kan skabe, er selvskabende, selvansvarlig. Og derfor er mennesket ufærdigt, sårbart, angribeligt. Menneskets midte er altid i fare for at blive tildækket, at blive brudt op af polerne.

Mennesket lever i sit væsens bund på afstand af alle faste egenskaber og netop heri ligger dets værdighed. "Værdigheden" hænger sammen med at "være". Vi er endnu ikke mennesker, vi er først på vej til at blive det.

Hvordan ser en bank ud, der støtter og fremmer denne skabende proces? Jeg vil gerne forstå "bank" som en vej hen imod det vordende/blivende menneske, hen imod dets værdighed. Der findes mange andre veje dertil.

### Vejen er målet

Det næste skridt på denne vej beskrives med titlen "Vejen er målet". Vi kan formulere omfattende, højtravende mål for vort bankarbejde: fremme det fri initiativ, realisere gode ideer og så videre. Men hvis vejene dertil, hvis bankarbejdets metoder

ikke er adækvate, så er gode ideer ikke nok. Et nyt, et antroposofisk bankvæsen adskiller sig ved det metodiske.

Allerede historien om den franske revolution viste, hvordan de højeste idealer om "frihed, lighed og broderskab" efterhånden - og til dels allerede under revolutionen - led skibbrud. Først var det smukke idealer, så blev de til principper, så blev de omsat, formuleret til love, og så udgik der skræk og rædsel fra dem i "frihedens, lighedens og broderskabets" navn. Det er måden, det kommer an på, og som bestemmer, om sådanne idealer fører til mere humanitet eller til mere magt og vold.

Et nyt bankvæsen kan ikke fastlægges ved sit indhold, i hvert fald ikke i første række. Efterhånden tager alle banker med en fornuftig ledelse sig af økologi, friskoler, vedvarende energi og økologisk landbrug. Er det ikke nok med nye ideer, som vi realiserer gennem velkendte, erfaringsmæssigt gode finansieringsformer, som det almindelige bankvæsen har udviklet - "ny vin på gamle flasker"? Kan man gøre noget bedre, end at bruge bankverdenens århundredgamle erfaringer? Kan eller vil vi handle i strid med pengenes velkendte lov? Den går jo netop ud på, at penge gerne vil formere sig! Vil vi f.eks. afskaffe en hæderkronet ret som renten, der er en torn i øjet på mange?

Rudolf Steiner skildrer rentebegrebets opståen således: Hvis et menneske i tidligere tider lånte et andet menneske penge, fordi denne havde brug for dem, så dannede dette lån grundlag for den tanke eller overbevisning, at denne anden også skulle låne den første penge, hvis han fik brug for det. Men ved at betalte renter for de lånte midler, købte låntageren sig - med denne rentebetaling - fri for forventningen om, at han var forpligtet til at hjælpe den første til gengæld. Takket være renten kom der en frihedsluft ind i bankforretningerne, bort fra gruppetyranniet! Renten bliver synlig som en slags frihed. Hermed opstår en følelse af, at rente ikke kun er noget materielt, men en åndelig kvalitet.

Den slags frihed er meget udbredt i dag - for udbredt må man formode. For problemet er, at vi i dag, som mennesker eller menneskehed, befinder os i en helt anden situation, nemlig at der i den vestligt orienterede verden ikke længere findes gruppesammenhænge. Individualismen har udviklet sig. Altså en generel situation, hvor mennesker er adskilt fra hinanden af dybe afgrunde. Derfor ser vi os foranlediget til at spørge: Kan man opfinde tekniker, der inden for denne tilkæmpede frihed kan bringe menneskene sammen igen? Blot ved at afskaffe renten skaber vi ingen fri forbindelse.

Vi lever i en tid, hvor det sociale samvær i det hele taget svinder ind. Der er en

generelt stigende tendens i retning af autisme. Det moderne informationsvæsen formidler ganske vist informationer, men intet samvær. Computeren som moderne arbejdsplads - i stigende grad hjemme hos folk selv - gør menneskene ensomme. Man kan ganske vist kommunikere via internettet, hvilket går så vidt som til etablering af noget, der ligner partnerskaber, men man mødes ikke. En virtuel social verden er på fremmarch. Vi må stille os selv spørgsmålet: Hvordan skal vi håndtere den?

Moderne bankvirksomhed er på vej til at udvikle sig ind i denne virtuelle verden. Der er opstået e-banking, der vinder stadig større udbredelse.

For nylig kunne man læse i avisen "Basler Zeitung": "For banker vil det i fremtiden ikke være væsentligt med et flot indrettet betjeningslokale. Det væsentlige vil være adgangen til internettet".

Hvilke metoder kan man opfinde, hvorved banker også med de mest moderne betingelser og medier kan skabe bro mellem mennesker, en virkelig bro og ikke en adskillelse? I hvilket omfang kan tilliden (tillid kommer fra latin af credere, creditum = det der gives til låns, kredit), der danner grundlaget for et menneskeligt bankvæsen, ikke kun være en privat, men en offentlig, almen menneskelig samfundsskabende kraft?

Til grund for det traditionelle bankvæsen ligger fra gammel tid den følgende menneskeopfattelse, dette menneskebillede: Han er forældreløs, han er umyndig, kræver omsorg. Den første sparekasse i Tyskland var en kasse for umyndige. Den forvaltede midler for umyndige, der havde brug for en formynder. Formynderen skulle anbringe de umyndiges midler i sparekassen.

Bankvæsenet er stadig til en vis grad præget af dette udgangspunkt. Selvfølgelig er meget blevet videreudviklet, der er frem for alt i løbet af det 20. århundrede blevet skabt et andet menneskebillede, der i den seneste tid har antaget enorme dimensioner. En selvfølgelig interesse i - med den så at sige tilegnede egoisme - at administrere sine egne penge for at sikre sin formue, for at forøge denne formue. Denne interesse er jo også lovbeskyttet.

Man kunne se et første skridt i retning af en antroposofisk udvikling af bankvæsenet i en vis udvidelse af dette menneskebillede, fra forældreløst barn til voksent menneske, der netop selv vil og kan skabe, og at mennesket udelukkende af egoistiske motiver også udvikler sociale drivkræfter, således at også det at forære væk sker i egen interesse. Fra egoismens fremtog til altruismens.

Artiklen fortsætter i næste nummer af Pengevirke.

# Nye BØGER

## En annen verden er mulig

av Yves Boutroue og Vegard Velle (red.).

Forlaget Oktober 2001 ISBN 82-495-0060-1

Anmeldt av Arne Øgaard



Globalisering kan bety økt kontakt og økt bevissthet over landegrensene. Men globaliseringens mørke side er de herjinger som internasjonale kapitalkrefter ansvarsløst har gjort rundt om i verden. Den indiske forskningslederen og økofeministen Vandana Shiva har gitt en meget presis beskrivelse av problematikken:

"Det blir ofte hevdet at globalisering vil skape mer handel, at handel vil skape vekst, og at vekst vil fjerne fattigdom. Det man overser i denne myten, er at globalisering og liberalisert handel og investering skaper vekst gjennom ødeleggelse av miljøet og av lokale, bærekraftig levebrød. Derfor skaper de fattigdom i stedet for å fjerne den. Globaliseringspolitikken har akselerert og utbredt miljøødeleggelsen og forflyttet millioner av mennesker fra hjemmene og livsoppholdsgrunnlaget deres." "Konkurransen er høyst urettferdig, ikke bare fordi konsernene er mektige og de fattige ikke er det, men fordi reglene for fri handel tillater konsernene å bruke maskineriet til nasjonalstaten for å tilegne seg ressurser fra folket og hindre folk i å forsvare og utøve sine rettigheter".

Disse sitatene er hentet fra artikkelsamlingen "En annen verden er mulig". Redaktørene som begge er aktive i ATTAC, har innhentet artikler fra de mest kjente kritikerne til dagens samfunnsutvikling både i Norge og internasjonalt.

Susan Georg trekker opp et historisk perspektiv hvor hun hevder at dagens ideer om at markedet skal få ta store sosiale og politiske avgjørelser, om at staten frivillig skal redusere sin rolle i økonomien, at selskaper skal få full frihet, at fagforeninger skal tøyles osv. ville vært utenkelig rundt 1950. Den som hadde sagt noe slikt på den tiden ville blitt ledd ut eller blitt betraktet som sinnssyk. At dagens nyliberalisme også har ført til mye trist galskap er boken full av eksempler på. Og boken er opplysende når det gjelder betydningen til Verdensbanken, Det internasjonale pengefondet, Gatt-avtalene og WTO i denne utviklingen. Boken gir spesielt godt innblikk i hva som har skjedd i Colombia, i det økonomiske spillet som lå bak folkemordene i Rwanda og i den økonomiske krisen i Malaysia.

Et interessant bidrag er Pierre Bourdieus skildring av hvordan språket brukes til å fordreie virkeligheten. Det snakkes ikke lenger oppsigelser og medfølgende arbeidsløshet, nei, det er bare bedriftene som slankes. Når et selskap sa opp 2000 medarbeidere ble dette beskrevet som "Alcatel-modige sosiale plan". Flexibilitet kan bety midlertidig ansettelse og mer natt- og helgearbeid. Sult og miljøødeleggelse kan skjule seg bak ordet fremskritt, og frihet kan bety så mangt. Robert McChensy hevder at i et samfunn hvor de kommersielle interessen har overtatt mediekontrollen trengs ikke lenger sensur fordi det er riktig som Georg Orwell en gang sa: "upopulære ideer kan bringes til taushet, og ubehagelige kjensgjerninger holdes skjult, uten at noe offisielt forbud er nødvendig".

Det er mye trist som foregår rundt om i verden, men det store spørsmålet er om det finnes noen nye veier fremover eller om Margaret Thatcher hadde rett da hun sa: "There is no alternative!"

De vesentlige ideene som fremlegges i denne boken er at den nasjonale rettstaten må styrkes. Tobinskatten og skatt på kapitalinntekter må innføres for å dempe kapitalspesulasjonen. Skatteparadisene må fjernes slik at det økonomiske livet blir gjennomskuelig. Den filippinske professoren Walden Bello hevder blant annet - at det må legges mindre vekt på vekst og mer på rettferdighet. - at økonomien må bygges opp på egne

ressurser slik at det ikke oppstår avhengighet av utenlandske investeringer.

- at økonomiens anker må være et pulserende internt marked.
- at en må verne om subsidieringsprinsippet ved å oppmuntre til vareproduksjon på lokalt plan.
- at staten og privat sektor kontinuerlig må overvåkes av det sivile samfunnet.

Rundt om i verden har det i forbindelse med mange WTO-møter vært enorme demonstrasjoner. Tusenvis av mennesker som har villet markere at de ønsker en annen utvikling. Men hvem er disse menneskene og hva ønsker de? Boris Kagarlisky gir gjennom sine dagboksnotater et fint innblikk i det som skjedde i Praha, og Naomi Klein tar oss med til World Social Forum i Porto Alegre i Brasil. Her skriver hun at det er fint å juble for muligheten til en annen verden –" men er målet én spesiell annen verden, eller er det en verden med muligheten til mange verdener i seg?"

Det er ikke så lett å vite hvilke veier som vil føre videre frem, men denne boken bidrar både til å bevisstgjøre om dagens situasjon og noen av de mulighetene som finnes til å komme videre. Det at det er en artikkelsamling gjør at det blir en del gjen-tagelser, men jeg tror art de fleste av oss trenger litt repetisjon.

## Oprør fra bredden.

Fra velfærdsstat til borgerløn.

En antologi, red. af Rune Engelbreth Larsen.

Tiderne Skifter, 2002 ISBN 87 7445 999 6

133 sider, kr. 168,-



Bogen er et tiltrængt oplæg til debat af begreberne arbejde og løn. Og en passende anledning til at sætte spørgsmålstejn ved det entydigt positive ved "arbejdspladser" og det entydigt negative ved "arbejdsløshed". Men ingen tvil om at en sådan debat vil være en provokation mod det etablerede arbejdsmarkedsystem, hvor løn er resultat af magtbalancen mellem DA og LO m.fl. og ikke som det burde være en demokratisk beslutning.

# Kvalitet i sin inderste konsekvens

Af Thomas Harttung



Aarstiderne er spydspidsen i en lille gruppe menneskers kamp for at lade jordbruget genindtræde i sin naturlige funktion som den vigtigste aktivitet for menneskeheden.

Kimen blev lagt en julidag i 1996, hvor først Michael Ableman (sic) og siden Jan Deane (sic!) beskrev hhv. et californisk og et engelsk økologisk abonnementsystem.

Begge dele skete på IFOAM's konference på Holmen i København. Begge repræsenterede lokal økologisk forsyning i sin mest udviklede form. Som medlem hos dem fik man sin andel af, hvad gården producerede og kun varer produceret af de pågældende gårde.

## FAKTA

**Grundlagt:** Aarstiderne er grundlagt i 1999. Thomas Harttung overtog ansvaret for Barritskov i 1984.

**Geografisk beliggenhed:** Aarstiderne, Barritskovvej 34, 7150 Barrit. Ligger ud til nordsiden af Vejle Fjord 5 km fra Juelsminde.

**Størrelse:** 311 ha ager og eng plus 180 ha i forpagtning, i alt 491 ha.

**Skovdistrikt:** 375 ha blandskov.

**Driftsfællesskab** med Krogerup i Nordsjælland og Billeslund i Sønderjylland, begge med 300 ha ager.

**Antal medarbejdere:** 100 i Aarstiderne. 20 på Barritskov i sommerperioden, tilsvarende på Krogerup og Billeslund.

**Omsætning:** 85 mill (2001)

Sådan startede Barritskov Grøntsagshave det efterfølgende forår - med starthjælp fra Den Grønne Fond. Målet var at skabe et fællesskab imellem 200 familier om en mangfoldig, ikke-mekaniseret grøntsagsproduktion. Lidet anede vi, hvilken kædereaktion vi dermed havde sat i gang.

Nu fem år senere beskæftiger Aarstiderne, som grøntsagshaven tog navneforandring til, mere end 100 medarbejdere. Den udvikling har stillet store krav til medarbejderne (og deres familier), de finansielle partnere og også samhandelspartnerne.

Virksomheden roterer omkring en akse bestående af 7 centrale begreber. I deres korteste form er de formuleret således:

*Hos Aarstiderne er omtanke, kvalitet, kreativitet, udvikling, gennemsigthed, vækst og økologi hverdagskost.*

Råt for usødet fristes man næsten til at sige.

Og vækst har virkelig været hverdagskost. Omsætningen er mere end tidoblet siden starten i 1999.

Gennem den voldsomme udvikling er spydspidsen Aarstiderne blevet meget synlig i gade- og medie billedet - været på alles læber.

## Kom og se

Gennem en meget omfattende besøgsvirksomhed, specielt på Barritskov, giver vi tusinder af mennesker mulighed for at se og opleve både naturen og virksomhederne med deres egne øjne - og få indblik i forbindelsen imellem dem.

Få har sagt det smukkere end den amerikanske digter og essayist Wendell Berry:

*"Vi har levet med den antagelse, at hvad der var godt for os ville være godt for verden. Vi tog fejl. Vi bliver nødt til at ændre vor livs-*

**Thomas Harttung** F. 1961. Ejer og ansvarlig leder af Barritskov siden 1984. Bestyrelsesformand i Aarstiderne, Krogerup Avlsgaard A/S og Billeslund A/S. Har herudover en række eksterne bestyrelsesposter bl.a. Forskningscenter for Økologisk Jordbrug, Det Økologiske Fødevareråd, Fødevareministeriets Rådgivende Forskningsudvalg.  
th@aarstiderne.com  
info@aarstiderne.com

## LÆS MERE

www.aarstiderne.com  
www.barritskov.com  
www.merkurbank.dk/pengevirke  
www.cultura.no/pengevirke

*førelse, så det bliver muligt at leve med den stik modsatte antagelse - at hvad der er godt for verden er godt for os.*

*Det betyder igen, at vi bliver nødt til at gøre os den ulejlighed at forstå verden og lære, hvad der er godt for den. Vi må lære at samarbejde i dens processer, og give efter for dens begrænsninger. Men mere vigtigt endnu må vi lære at acceptere at skabelsen er fuld af mysterier; vi vil aldrig fuldt ud forstå den. Vi må opgave arrogancen og erkende vor afmagt. Vi må genfinde fornemmelsen for skabelsens majestætiske proportioner og vor evne til at være andagtsfulde ved mødet med den. For det er kun gennem respekt og ydmyghed overfor verden, at vi som art kan få lov at forblive i den".*





# En virksomhed bliver til flere

I ly af Aarstidernes succes har de samme mennesker iværksat en række andre initiativer, der grundlæggende deler holdningssæt med Aarstiderne. Det omfatter bl.a. en landkøkken-restaurant på Barritskov, en Butik i Studsgade i Aarhus, en FSC-certificeret savværks- og træhandelsvirksomhed ved navn TreeDimensions, en naturmedicin-virksomhed og to økologiske demonstrations- og forskningshaver. Alle disse virksomheder er lavet i partnerskaber mellem mennesker og virksomheder i vort netværk, der er ligeså mangfoldige som det naturgrundlag, de hviler på.

Ufokuseret ville mange nok sige, men virksomheden har valgt at lade de mange initiativer blomstre op side om side. De handler alle om fotosyntese. Og i særdeleshed om bæredygtig udnyttelse af den. Helt fundamentalt baserer virksomheden sig nemlig på en holdning om, at menneskehedens største udfordring i dag er at reintegrere sig i naturen.

*Fokhol Gård eies av en stiftelse og drives av et forpakterlag.*

*Driftsformen er biologisk-dynamisk.*

*Dyrket areal er 965 dekar.*

*Utvikling av nye rettslige og sosiale former står sentralt.*



## Fokhol Gård i Norge

**søker flere medarbeidere til:**

- Drift av Hovedbygningen matlaging; kurs- og seminararrangementer
- Husdyrhold - storfe
- Vedlikehold av bygninger

**Henvendelse for mer informasjon:**

Inger Ivarrud (0047 - 6257 2720) eller  
Sigune Ingvaldsen (0047 - 6257 1325)

E-post: [fokhol@stange.online.no](mailto:fokhol@stange.online.no)

Post: Fokhol Gård, N-2335 Stange

### Aarstidernes Landkøkken:

- ✓ etableret sommeren 2001 i det oprindelige folkekøkken
- ✓ serverer økologisk mad onsdag til lørdag
- ✓ åbner denne sommer udendørs-servering, så middagen kan indtages til fuglefløjt og under åben himmel



### Aarstidernes butik i Studsgade i Århus:

- ✓ forhandler bl.a. grøntsager, tørvarer (ris, pasta, linser m.m.) samt blomster- og krydderurtefrø fra en lille butik i Århus' latinerkvarter



### TreeDimensions

- ✓ Skoven ved Barritskov er ikke blot økologisk ligesom jordbruget, men også FSC-certificeret (Forest Stewardship Council), dvs. den drives naturnært. Det betyder bl.a. at hugsten sker ved måldiameterhugst uden store indgreb i skoven og at skovdriften baseres på selvforyngelse af hjemmehørende træarter.
- ✓ Med til FSC-certifikatet hører sporbarhed og dermed dokumentation for, at produkterne er taget ud af skovene på Barritskov. Her kommer savværket ind i billedet. Treedimensions savværk forarbejder det certificerede træ. Se mere på [www.treedimensions.net](http://www.treedimensions.net)

### Barritskov Naturmedicin

- ✓ BN er et projekt som udnytter den vilde flora i skoven og på markerne omkring Barritskov. Der høstes plantedele som råvarer til naturmedicin og krydderurter, f.eks. Ramsløg, Kvikrødder, Hvidtjørn og Brændenælde.
- ✓ Plantematerialerne tørres og forarbejdes til videresalg eller til direkte salg via Aarstiderne.



### Demonstrationshaven

- ✓ Seeds of Change er et amerikansk økologisk frøelskab, som på Barritskov har en demonstrationshave med økologiske frø.
- ✓ Barritskov tester mere end 480 økologiske sorter i år, i haven, i drivhuse og på marken.

Søges:

# Kapital til bæredygtig biotek-forskning

Af Jens Otto Andersen

Danske, tyske og hollandske forskere søger p.t. at skabe det økonomiske og praktiske grundlag for en forskning i livskræfterne i vore fødevarer. Målet er at udvikle biokrystallisations-metoden frem til international godkendelse.

## Hvordan udtrykker livskræfterne sig?

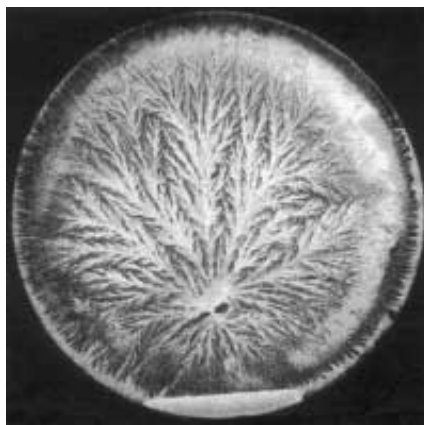
Vi kan idag måle indholdet af en række stoffer i vore fødevarer, så som C-vitamin, proteiner, kulhydrater, fedtstoffer, mineraler og nitrat. Men lige så vigtig som mængden af de enkelte stoffer er den måde, hvorpå disse er organiseret indbyrdes. En plantes væv kan være mere eller mindre gennemarbejdet og organiseret af livskræfter. Vi kender alle skuffelsen over at sætte tænderne i et glinsende rødt æble, som er uden den mindste fejl, men også uden særlig smag og aroma. Typisk har disse æbler også en ringe holdbarhed. På den anden side finder vi faste og holdbare æbler, med dyb smag og aroma, og vi kan næsten mærke smagen brede sig ud i kroppen, mens vi spiser. Disse positive og negative egenskaber varierer meget inden for de forskellige æblesorter, men de viser også, på hvilken måde livskræfterne har kunnet forme æblets vækst og modning, som en afspejling af jordbund, klima og gødningsmængde og -type.

## Studier i livskræfter

Biokrystallisations-metoden blev udviklet inden for den biodynamiske forskning i 1920'erne, med inspiration fra åndsforskeren Rudolf Steiner, som en metode til at studere livskræfter i laboratoriet. Konkret ser vi i billederne, i hvilken udstrækning den undersøgte prøve formår at danne ordnede, "prøve-specifikke" krystalmønstre med kobberklorid-krystaller, der uden tilsætning af saft/ekstrakt blot danner relativt uordnede radiale "stjerne-kaster-mønstre".

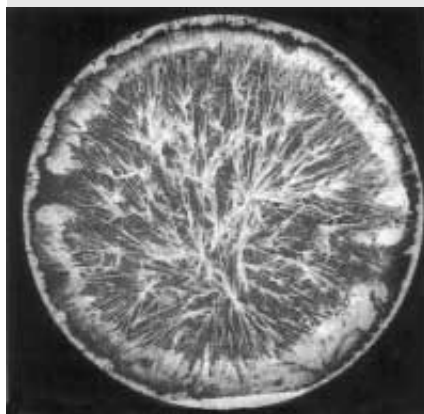
Flere undersøgelser har vist, at konventionelle afgrøder og fødevarer har svagere billeddannende egenskaber end tilsvarende økologiske og biodynamiske.

Interessen for metoden er vokset stærkt inden for det seneste årti, i takt med den stigende interesse for mere "helhedsorienterede" alternativer til kemiske analyser. Denne interesse bunder i bekymring for vore fødevarers stadigt faldende kvalitet og



Figurene viser biokrystallisations-billeder af to æblesafter med meget forskellige såkaldte billeddannende egenskaber. Den konventionelle saft (nederst) formår kun i ringe grad at danne de krystallforgreninger, der er karakteristiske for æbler, i modsætning til den biodynamiske saft (øverst). Der er typisk mere C-vitamin i økologisk og biodynamisk saft, men forskellen behøver ikke at være så dramatisk som tilfældet er for de billeddannende egenskaber.

Biokrystallisations-billederne synliggør safternes forskellige organisations-grader, som ét udtryk for livskræfternes aktivitet, her også som en effekt af efterfølgende industriel forarbejdning.



ernæringsværdi, som følge af det industrielle landbrugs metoder, og den tilsvarende industrielle forarbejdning.

## Triangel-projektet - validering af metoden

Med henblik på en egentlig validering af metoden har vi indledt et trekant-samarbejde, Triangelen, mellem den danske biodynamiske forskningsforening, det tyske

## STØT FQH-projektet

Projektets gennemførelse er afhængig af, støtte også fra danske privatpersoner og virksomheder.

Giv en gave til Merkur-fonden, konto 8401 1016064, mærk indbetalingen FQH. Indbetalinger til Merkur-fonden er fradragsberettigede op til 5.000 kr.

landbrugsuniversitet i Kassel og Louis Bolk Institutet i Driebergen, Holland. Vort mål er inden for 3-4 år at få metoden godkendt efter ISO-normer (International Standard Organization). Hertil kræves primært en dokumentation af procedurer, der giver ensartede resultater i tre laboratorier. En første forudsætning herfor er anvendelsen af det samme krystallisationsudstyr. På denne baggrund er der ved alle tre forskningssteder opbygget identiske krystallisationskamre. Tilsvarende skal anvendes computer-billedanalyse af billederne, hvorved resultaterne bedre kan dokumenteres statistisk.

Det store spørgsmål er naturligvis i sidste ende, hvilken betydning den orden og organisation, vi ser i billederne, har for vor sundhed. Det er nærliggende, at det forholder sig således, men det kræver tilsvarende en nærmere videnskabelig dokumentation. Denne arbejder vi langsigtet på inden for rammerne af det europæiske forsker-samarbejde Food, Quality and Health (FQH), hvori projektet indgår.

Interessen for at støtte samarbejdet har været stor. Vi har således fået støtte fra flere større udenlandske fonde. Endvidere har 8 danske, tyske og hollandske virksomheder, der forhandler økologiske og biodynamiske produkter, deltaget i en EU-ansøgning, der i givet fald kan finansiere en større del af arbejdet i 2003 og 2004. Disse virksomheder ønsker at anvende metoden, både til rutinemæssige kvalitetsundersøgelser af deres råvarer og produkter, og til reklame for deres produkter. De deltagende danske virksomheder er bageriet Aurion og internetgrossisten Årstiderne. Et samarbejde af denne type, der omfatter flere steder på tværs af landegrænser, er uundgåeligt be-kosteligt, og vi arbejder løbende på at rejse de nødvendige midler.

**Jens Otto Andersen** F. 1949. Siden 1978 forbindelse med det biodynamiske jordbrug. Grønt bevis 1985. Agronom 1992. Siden 1992 ansat som kontrollant i Demeterforbundet. Arbejder i Agroøkologigruppen ved Landbohøjskolen med undersøgelser af fødevarer-kvalitet. Koordinator ved Biodynamisk Forskningsforening i Herta.

**LÆS MERE**

[www.merkurbank.dk/pengevirke](http://www.merkurbank.dk/pengevirke)  
[www.cultura.no/pengevirke](http://www.cultura.no/pengevirke)

# Gavepenger, relasjonsbygging og menneskemøter

Referat ved Christine Bakke

Den 1. februar i år arrangerte Cultura Forum et seminar om gavepenger på Teaterbåten Innvik. Seminaret ble ledet av Cornelius Pietzner fra USA, en mann med lang erfaring i fundraising, eller kunsten å skaffe gavepenger. (I USA ble det i år 2000 gitt over to hundre milliarder dollar til filantropiske formål.)

"Fundraising dreier seg i siste instans om menneskemøter, relasjoner og mystikk i positiv forstand", sa Pietzner i sin introduksjon til temaet. "Vi snakker ikke om å tigge eller lure oss til penger, men om å bygge relasjoner og invitere andre til å ta del i investeringer som vi selv finner viktige." Han var også opptatt av gjensidigheten mellom giver og mottaker: "Alle transaksjoner av gaver har et aspekt av menneskelige relasjoner. Det er noe som skjer med giver så vel som mottaker, og når vi skal ut og skaffe penger til formål som vi selv brenner for, må vi ha i bevisstheten at vi også gir noe tilbake."

## Filantropi

Filantropi betyr egentlig menneskekjærlighet. Tidligere hadde begrepet en videre betydning, man kunne for eksempel snakke om at delfinene var filantropiske. Det er først etter 1850-årene at begrepet er monetarisert og institusjonalisert. Filantropi handler om uendelig mye mer enn "fundraising".

## De fire nivåene av menneskekjærlighet

Den første er affeksjon, eller spesifikk filantropi. Dette kan, sier Pietzner, sammenlignes med å gi fisk til den sultne.

Det andre nivået er Vennskapsnivået, eller "paternal filantropi" og dette tilsvarer å gi bort en fiskestang til "min institusjon", man har gått et skritt lenger i å ta ansvar.

Det tredje nivået er eros, ikke i seksuell betydning, men problemorientert filantropi. Pietzner sammenlignet dette med å være interessert i hjemløshet som sak, ikke bare i den enkelte hjemløse.

Det fjerde nivået er agape, det er her partnerskaps-filantropien kommer inn i bildet, og dette er nok å anse som den fineste formen å arbeide med gavepenger på.

## Platons fire dyder

Pietzner gikk videre til Platons fire dyder, nemlig rettferdighet, måtehold, mot og visdom. Disse dydene er også relevante i

forhold til arbeidet med gavepenger.

Rettferdigheten er vårt moralske kompass. Ut fra det må vi ta stilling til om den saken vi prøver å skaffe penger til er relevant, om vi syns det er en viktig sak.

Måtehold skal minne oss om proporsjoner. Man må vite hvordan ens egen sak passer inn i landskapet forøvrig. Det gjelder å spørre om riktig beløp, ikke for mye og ikke for lite. Dette har med måtehold å gjøre sier Pietzner.

Mot. Alle menneskerelasjoner er farlige sier Pietzner, og det kreves mot til å gå det ukjente i møte, det kreves mot til å ta sjansen på å bli avvist, som man jo gjør når man spør om penger. Når man går inn i en relasjon åpner man seg opp, og når man er åpen er man sårbar, men det er også nødvendig å åpne seg opp for å kunne utvikles.

Visdom. Visdom er vår evne til å lære fra verden. Det er viktig å forstå at mennesker gir både av skyldfølelse, fordi de presses og simpelthen av kjærlighet. Vi må heller ikke være blinde for at makt er en faktor som virker i giver- mottakerrelasjon. Det er ikke alltid for oss å dømmes, men vi må bestrebe oss på å forstå dette. Det er visdom.

## De tre penge kvalitetene

Rudolf Steiner delte pengene opp i tre pengetyper; bytte eller forbrukspenger, lånepenger og gavepenger. Disse pengetypene korresponderer i og for seg med de ulike filantropinivåene som beskrevet over. Forbrukspengene er involvert i enkle målrettede transaksjoner, så fort transaksjonen er ferdig, er relasjonen over. Lånepengene handler om å oppdage andres behov, mens gavepengene fordrer en nærmere relasjon. Disse begrepene er det, sa Pietzner, lett å bli litt forvirret av, for med dagens spesialiserte finansieringsverktøy blir de ulike penge kvalitetene blandet sammen på ulike måter. For eksempel er en fast månedlig overføring til en ideell organisasjon i prinsippet en gave, men når den blir gitt uten at man egentlig er oppmerksom på det, kjennes det mer som forbrukspenger.

## Hvordan skaffe penger fra potensielle givere

### Identifikasjon

Første steg på veien er å finne målgruppen, mennesker som på en eller annen måte er forbundet med formålet,

### Kartlegging

Steg nummer to er å kartlegge de potensielle givene, hvilken finansiell kapasitet har de, og hva kunne de tenke seg å gi? Det er en vanlig begynnerfeil å ikke spesifisere eller i alle fall foreslå beløp.

### Kultivering

Dette er et viktig punkt. Gi folk tid, og ikke spør før tiden er moden. Hold kontakten med givene også i tiden før og etter forespørselen. Et personlig møte er verdt ti telefonsamtaler, en telefonsamtale er verdt ti brev, og hvert brev er verdt ti e-poster, hevdet Pietzner.

### Spørningen

Her gjelder det å være sensitiv, være rett person, til rett tid, spørre om rett beløp, og ha gjort grunnarbeid i form av de foregående stegene. Gjennomføringen av møtet kan godt være litt stram, og sørg for en innledning der du forteller hvem du er og kort presenterer saken. Her gjelder det å være klok og vinkle saken positivt; ingen vil finansiere et synkende skip. Så, på et tidspunkt man nesten bare må føle seg fram til, er det viktig å stoppe å snakke og overlate til givene å komme med innsigelser eller motforestillinger. Pietzner understreket at man aldri skal gå inn i en diskusjon med en giver, men heller benytte anledningen til å opplyse, uten å gjøre det på en aggressiv måte. Til slutt runder man møtet av, og sørger for at begge parter vet hva neste steg er.

### Oppfølging

Overraskende mange slurver her, det er for eksempel viktig at man husker på å takke givene og gjerne før det har gått altfor lang tid! Deretter er det bare å bevege seg tilbake til punkt tre og fortsette kultiveringen av relasjonen

Seminaret ble avsluttet med en kunstnerisk øvelse i balanse eller måtehold: deltakerne tegnet former i rødt og gult, og oppgaven besto i å finne ut hvor mye rødt skal til for å veie opp den gule figuren vi hadde laget først, og vice versa. Det var spennende å se hvor ulike de forskjellige løsningene var. Deretter gikk vi over til å samtale mer løst om temaer som opptok den enkelte deltaker i forbindelse med gavepenger.

# Friland

Af Steen Møller og Dorthea Arnfred



Foto: DR

Endnu en skurvogn er blevet placeret som midlertidigt hjem for en familie på Friland. Lærkerne synger, vinden suser og skyerne gemmer solen, der dog kigger frem i glimt. Efterhånden er der snart 6-7 bosteder på det, der for få måneder siden lå hen som stubmark. Enkelte træer og buske er blevet plantet, så de kan bryde ensformigheden og varsle om den frodighed, der om få år vil præge jordstykket - man er nødt til at tænke langsigtet, når det handler om et projekt som dette!

## Hvorfor Friland ?

Det første frø til Friland blev lagt for flere år siden, på et seminar arrangeret af Netværket for Økologisk Folkeoplysning. Ideen hed dengang "Økologiske Frizoner" og den gik ud på at skabe et område fri for gæld, fri for tilskud og fri for affald. Budskabet var enkelt, men ikke nemt: Det er vigtigt at gøre forestillingen om en bæredygtig livsstil konkret ved at skabe reelle muligheder. Der er for meget snak, for mange skræk-scenarier, og ikke mindst for mange urealistiske forventninger.

Vi ved, at vi bruger for mange ressourcer, og at vi tærer på den øvrige verdens og fremtidens muligheder. Vi ved at vores overforbrug ikke kan fortsætte uden stadig



*På Djursland er 35 børn og voksne mellem 1 og 51 år igang med et nyt liv. De bygger huse af natur- og genbrugsmaterialer uden at stifte gæld.*

større konflikter og tragedier til følge. Samtidig ser det ikke ud til at vores store ressourceforbrug giver tilsvarende stor lykke. Hvorfor bliver vi hængende i det spor?

Måske er det at skifte spor en for stor og skræmmende opgave for den enkelte. Vi bliver skræmt af en forestilling om, at der kun findes én sand vej mod den perfekte bæredygtighed. Men der er tusinde forskellige veje mod en bæredygtig udvikling, og der vil uvægerligt blive trådt ved siden af gang på gang. Og det er bedre at forsøge, end helt at lade være.

Ingen kan være vejviser, men højst inspirere andre til at gribe livet og forme dagligdagen ud fra egne værdier. Vi håber at kunne være med til at give inspiration ved at løbe et projekt som Friland i gang.

## Friland og frirum

Navnet Friland betyder ikke, at området er løsrevet fra samfundet. Projektet udspringer tværtimod af et ønske om at forholde sig kvalitativt til samfundsmæssige problemer og videregive inspiration til andre. Friland er en idé, der gerne også skulle kunne etableres andre steder i landet. En grundforudsætning for os har derfor været, at Friland er uafhængig af lovgivningsændringer og udefra kommende økonomi.

Frirummet søger vi at skabe ved selv at gøre området fri for gæld, fri for tilskud og fri for affald. Derved bliver vi mere uafhængige af den styrende rolle økonomien har fået over de flestes hverdag. Vi ønsker

også at undgå at lade os fange ind af, og styre af tilskudsgivernes ønsker. Vi forsøger at sætte os udenfor forbrugssamfundets "køb og smid væk kultur" ved at have målsætninger om at minimere affaldsmængden og stille krav til produkternes genbrugsevner.

## Fri for gæld

Mange mennesker lader sig let fastholde i en rolle som lønarbejder og forbruger. I dag er de allerfleste nødt til at låne penge til huskøb. For at kunne låne penge skal man have en fast indtægt, oftest i form af et lønarbejde. Er lånet først taget, er man tvunget til at beholde lønarbejdet for at kunne tilbagebetale sin gæld. På den måde bliver mange fanget i en cirkel, hvor det at sidde i "eget" hus begrænser ens udfoldelsesmuligheder yderligere. Og så er man jo dum, hvis ikke man udnytter værdistigning og tjener penge, når huset senere sælges. På denne vis kan efterfølgende købere komme til at hænge endnu mere på den, end man selv gjorde. Det er en udbredt - og accepteret - handle måde, der dog hverken er særlig solidarisk, endsi-ge bæredygtig. Vi ved, at vi derved i helt bogstavelig forstand giver gælden videre til vore efterkommere.

På Friland har vi lagt ejendomsretten til jorden i en fond, hvis overskud ved en eventuel opløsning skal gå til lignende formål. Med hensyn til husene er der lagt loft over priserne, inspireret af reglerne for handel med kolonihaver. Dette gøres ved dels at have et fast vurderingsgrundlag, og



Det er muligt at følge byggeriet og udviklingen på TV og i radioen.



hele døgnet, så Friland kan blive et levende område, der har overskud at give af. Vi vil søge potentialet i et rigtigt samfund, frem for i det hverfor-sig-fund, vi har vænnet os til.

### Hvordan Friland ?

Den første etape af Frilandsprojektet er blevet gennemført af en lille gruppe. Først efter at formalia med lokalplanlægning, borgermøder og handel næsten var på plads, blev interesserede kommende beboere indkaldt til orienteringsmøde.

Vigtige forudsætninger for at være med var dels, at man havde opsparet penge (ca. 200.000 kr.), så man reelt kunne være gældfri. Samtidig skulle man have gjort sig tanker om, hvordan man ville etablere selvvirksomhed. Via ansøgninger og samtaler blev der fundet en alsidig flok til de 12 lodder. Forskelle i alder, baggrund, interesse og familære forhold har resulteret i 25 voksne og 9 - 10 børn i alderen fra ét til godt 50 år. I fremtiden vil vi arbejde med så forskellige områder som energirådgivning, friluftskurser, healing, kursusvirksomhed, dans, møbelkunst, byggeri, kajksalg og meget mere.

Den første gang de kom-

den blå luft. M.a.o. skal der etableres fordamningsanlæg, der kan håndtere spildevandet. Det er den enkelte families ansvar at finde en passende løsning. Helt i Frilands ånd er der ikke på forhånd fastsat en fælles løsning eller en fælles måde at håndtere problemerne på. Nogen skaffer sig viden og deler den med de øvrige. Andre finder ud af at gå sammen om et anlæg. Fællesskabet skal gerne opstå ud fra noget konkret og ikke presses ned ovenfra.

### Perspektiverne

Vi møder meget stor velvilje og interesse fra såvel kommunen som fra beboerne i lokalområdet. Interessen styrkes naturligvis også af, at projektet bliver fulgt af Danmarks Radio. Hen over sommeren og de følgende to år, vil DR vise en stribe udsendelser, der følger byggeriet og nogle af de familier, der har valgt at lægge deres liv helt på Friland.

Det er en stor udfordring at være med fra starten og det kræver en god portion gå-på-mod. Noget kan forudses, men en lang række erfaringer skal gøres. Forhåbentlig bliver de ikke alt for dyrekøbte, men i form af opgaver, vi kan finde ud af at løfte ved egen eller fælles hjælp. De første par måneder har vi skullet løbe stærkt og tempoet fortsætter nok i de næste måneder eller måske nærmere år.

Drivkraften bag Friland er et ønske om at bryde med nogle af samfundets normer: Økonomi - arbejde - rationalitet. De

tre begreber er grundlag for vores materielle rigdom, men vi har lige så stille ladet dem omslutte os, så det er blevet rammen om, og meningen med vores liv. Og det holder ikke. Ensomheden og meningsløsheden griber om sig. Vi må bevæge os væk fra overlevelsens hæsblæsende overforbrug og gribe livet istedet. Denne bevægelse kræver tid, ansvar

og indflydelse. Og lige nu er vi sprunget ud på det dybe vand, hvor vi selv må svømme.

**Steen Møller** Sdr. Felding. F. 1954.

Landmandsuddannet, medstifter af Søgaard Andelsbrug i '79, forstander på Sdr. Felding Højskole i periode 86 - 88, og herefter 5 år som underviser på Den Økologiske Jordbrugsskole. Har fra '93 været gældfri selvbygger, foredrags- og kursusholder. Initiativtager til Friland.

**Dorthea Arnfred** Aalborg. F.1955.

Uddannet landinspektør. Aktiv i miljøbevægelsen og initiativtager til Klods Hans Karavanen.

**LÆS MERE**  
www.dr.dk/friland

dels at handlerne går via bestyrelsen. Således undgår vi, at muligheden for en hurtig fortjeneste, er det der lokker folk med på Friland.

Gældfriheden stiller krav om at holde etableringsomkostningerne på et minimum. Da der samtidig stilles krav om affaldsfrit byggeri, vil der blive eksperimenteret med at finde billige, bæredygtige løsninger indenfor boligbyggeriet. Her er vi friere stillet end de fleste, idet vi ikke behøver at tilpasse os krav fra kreditforeninger eller forsikringselskaber. De krav vi skal overholde er retningslinierne i bygningsreglementet.

### Selvvirksomhed

De forholdsvis lave byggeomkostninger vil gøre det billigt at leve på Friland. Der er derfor ikke behov for at have et fuldtids lønarbejde. Tværtimod er det meningen, at alle skal skabe en form for selvvirksomhed. Der vil være mulighed for at finde og opdyrke nicher og begynde at arbejde med det, man har lyst til og er god til, frem for at være styret af at skulle tjene mest muligt. Selvvirksomhed skal bidrage til at der er liv og aktiviteter i bo-området

mende beboere mødte hinanden var i december sidste år, da andelsforeningen Friland blev etableret. Siden er det gået stærkt. Forskellige arbejdsgrupper har taget fat i de mange konkrete opgaver, der skal løses. Udfordringen er at finde billige og enkle løsninger, så der bliver penge tilbage at bygge hus for.

Da de 5 hektar jord blev overtaget 1. marts 2002, var Friland en bar mark. Herfra står andelsforeningen selv for alt: Få etableret vand og tilført el, få lavet veje og plantet træer i den fælles grønning og finde opbevaringsmulighed for diverse byggematerialer. Den største udfordring er, at vi selv skal stå for behandlingen af spildevandet. Da området ligger tæt på et vandindvindingsområde, er der kun én vej, vandet må forsvinde hen - og det er op i

# Nyt fra Merkur

## Ny afdelingsleder i København

Merkurs afdelingsleder i København, Amdi Hansen, har efter eget ønske valgt at træde tilbage som afdelingsleder i forb.m. at han runder de 60 år i efteråret 2002.

Amdi Hansen har været leder i en periode, hvor afdelingen har fået 600-700 nye kunder årligt, været med til at flytte til nye lokaler på Vesterbrogade og introduceret mange nye medarbejdere. Fra Merkurs bestyrelse og direktion skal der lyde en meget stor tak til Amdi Hansen for hans store og engagerede indsats i denne spændende og krævende periode i Merkurs historie.

Som ny afdelingsleder har bestyrelsen udpeget Caroline Panum, der kom til Merkur i maj 2001 efter en lang karriere i bankverdenen, herunder også en stilling som afdelingsleder. Det er derfor et kompetent og erfarent menneske, der skal videreudvikle afdelingen. Vi er glade for, at Caroline Panum med begejstring har taget udfordringen op. Caroline Panum har udover sit bankfaglige virke et mangeårigt engagement i kulturlivet, som Merkur allerede har haft stor gavn af.

Amdi Hansen fortsætter som kunderådgiver med særligt ansvar for at opbygge Merkurs aktiviteter på Fyn – se særskilt artikel herom. På denne måde får han mulighed for at bruge sit store netværk på Fyn, hvor han er født og har virket i mange år.

## Reception den 15. august

"Skiftedagen" er fastsat til den 1. august 2002, og vi vil gerne markere begivenheden ved en uformel reception for kunder

og samarbejdspartnere torsdag den 15. august 2002 kl. 16-18 i Merkurs lokaler i København.

## Merkur i Odense

Merkur er i dag repræsenteret med afdelinger i Aalborg, Aarhus og København. Erfaringen er, at kunderne sætter pris på at kunne møde Merkur ansigt til ansigt, ikke mindst, når kundeforholdet starter og når større beslutninger skal træffes. De daglige forretninger derimod klares i langt de fleste tilfælde via computeren og telefonen eller med Dankortet i hånden.

Vi kan se, at Merkurs kunder i vid udstrækning findes i en radius af ca. 100 km fra vore afdelinger. Kommer vi længere ud, bliver der længere imellem kunderne – selv om de naturligvis er der. Sådant er billedet på Fyn, og det har vi længe haft lyst til at gøre noget ved. Vi har samtidig været klar over, at etablering af en egentlig afdeling i Odense med alt hvad dette indebærer af fast personale, EDB opkoblinger osv. vil være en alt for dyr løsning.

Nu forholder det sig så heldigt, at Merkur blandt sine mest erfarne medarbejdere har en indfødt fynbo, som har lyst til at gøre en særlig indsats på Fyn: Amdi Hansen. Når Amdi Hansen efter eget ønske fratræder som afdelingsleder i København (se særskilt artikel i bladet), påbegynder han en ny tilværelse som kundeconsulent på Fyn med opsøgende aktivitet overfor potentielle kunder og rådgivning af bestående kunder.

Et centralt beliggende kontorlokale i Odense midtby kommer til at fungere som base for Merkurs virksomhed på Fyn, uden at være en egentlig afdeling med ekspedition. De fynske kunder betjenes fortsat fra afdelingen i København.

Amdi Hansen påregner at være på Fyn onsdag, torsdag og fredag. Mandag vil han som hovedregel kunne træffes på Merkurs kontor i København.

## Reception den 29. august

Kontoret i Odense åbner den 7. august 2002 og torsdag den 29. august inviterer vi kunder og samarbejdspartnere til en uformel reception kl. 16-18.

Adresse: Asylgade 13, 1 · 5000 Odense  
Telefon: 6611 2706, Fax: 6611 4706

## Værd at vide om Visa-dankort hvis du skal ud at rejse

Der er generelt tale om et godt betalingskort, men læg mærke til at kortet ikke egner sig til længere rejser, hvor man skal betale hotel, billeje m.v. på stedet. Det skyldes at nogle typer forretninger har ret til at forhåndsreservere beløb på kortet. Hvis man f.eks. lejer et hotelværelse, reserverer hotellet måske kr. 6.000,00. Den endelige regning bliver så på kr. 2.800,00. Hotellet glemmer måske at slette reserveringen, når du HAR betalt kr. 2.800,- (det sker ofte i praksis) og det registrerede forbrug er straks oppe på kr. 8.800,00. Man kan derfor hurtigt støde mod forbrugsgrænsen.

Hævegrænsen for et Visa-dankort er kr. 15.000 pr. løbende 30 dage, dog maksimalt kr. 2.000 pr. dag i automater.

I tilfælde som nævnt anbefaler vi derfor at man supplerer Visa-kortet - det kan være med kontant valuta, rejsechecks eller eventuelt et Eurocard. Hvis flere rejser sammen og alle har Visa-kort er risikoen for at det går galt naturligvis heller ikke så stor.

Til f.eks. charterrejser, hvor meget er betalt på forhånd, er kortet glimrende.

Er der brug for at vide, hvor let det er at bruge Visa-kort i et bestemt land så kontakt Merkur og få et fingerpeg, ligesom vi også gerne tager en snak om hvorvidt Visa-dankortet må suppleres som ovenfor nævnt.

Det er altid klogt at være i god tid med disse forberedelser til en forhåbentlig DEJLIG FERIE.

# Nytt fra Cultura

## Culturakort VISA er i drift

Nå kan Cultura Bank tilby kort. Culturakort VISA kan brukes i inn- og utland, til varekjøp og kontantuttak. Det er knyttet til en servicekonto i Cultura Bank. Betingelsene er enkle, årsgebyret er på 250 kroner og det er ikke gebyr på transaksjonene.

For den som ikke ønsker et kort med VISA, eller om man ønsker å ha flere kort på samme konto, så vil vi i løpet av sommeren også kunne tilby et Culturakort uten

VISA, "Culturakort Asept". Det er et rent BankAsept kort, som kan brukes i norske minibanker og i alle betalingsterminaler i Norge som har BankAsept merket.

## Ny brosjyre

Cultura har nå trykket opp nye brosjyrer i et hendig A6 format. Brosjyren inneholder kort tekst om Cultura, noen prosjektbilder og uttalelser fra noen av bankens venner. En fin introduksjon til hva banken står for. Vi sender gjerne brosjyrer til interesserte foreninger, foreldregrupper etc. Ta kontakt med kundeavdelingen på 22 99 51 99 hvis du ønsker å bestille brosjyrer.

## Betalingsterminaler

Næringsdrivende som ønsker å ha en betalingsterminal knyttet til en konto i Cultura

kan nå få det. Kontakt kundeavdelingen på 22 99 51 99 for nærmere informasjon.

## For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

## Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk giroen "Pengevirke 2002". Vi takker samtidig for gaver mottatt i 2001.

# Smånytt

## Nytt norsk bankprosjekt med verdiprofil

Flere kristne menigheter og organisasjoner har søkt kredittilsynet om konsesjon til å starte en ny forretningsbank, som skal hete "Verdibanken". Stifterne har alt garantert for 20 millioner kroner i aksjekapital, og målet er å få inn 85 millioner kroner dersom banken får konsesjon. De ønsker å forvalte kapitalen i tråd med kristen etikk og samfunnsgagnlig, verdiskapende virksomhet. Et titalls menigheter og organisasjoner med karismatisk og tradisjonell bakgrunn står bak stiftelsen av den nye banken.

## Søkes: 3 ekstra jordkloder

Hvis verdens befolkning skulle ha det samme forbruket som i Oslo, trenger vi 3 ekstra jordkloder, hevder en ny rapport fra forskningsprogrammet ProSus og stiftelsen Vestlandsforskning. Hver innbygger i Oslo har et økologisk fotavtrykk like stort som 11 fotballbaner. Det økologiske fotavtrykket er en beregning av hvor mye produktiv jord- og vannareal som kreves for å produsere de ressursene vi trenger for å opprettholde vår levestandard. Synes du dette er ille og at Oslobeboerne burde skjerpe seg? Da bør vi også ta med at gjennomsnittet for Norge ligger 17% høy-

ere enn for Oslo. Det skyldes blant annet at Oslo har lite industri og at boligareal pr. person er lavere enn ellers i landet. Det er også en lavere andel som har bil. (Kilde: Lokal Agenda 21)

## Grønt svar

Hvis du har spørsmål om dagliglivets miljøvern, kan du ringe Grønt svar på 815 11 021. Du finner også grønne råd og tips på nettsidene [www.gronnguide.no](http://www.gronnguide.no). Bak tjenesten står Miljøheimevernet.

## Fredsfestival i Levanger 21.09

"Hvem sa at fred er umulig?" er temaet når Antikrigsnettverket i Levanger arrangerer Fredsfestival på Frol Videregående skole. De ønsker ikke å fokusere på krigens ødeleggelser, men å fremheve at det går an å gjøre noe for fred og at det finnes mennesker som bryr seg og som hjelper andre. Interesserte kan ta kontakt med Antikrigsnettverket i Levanger, ved Regine Steinvik, 7629 Ytterøy. E-post: [azuraro@online.no](mailto:azuraro@online.no)

## Verdens forbruk av kunstgjødning

I Økologisk landbruk leser vi at den totale kunstgjødningbruken i verden har økt fra 30 mill tonn i 1960 til 140 mill tonn i 2000. Dette kom frem på verdensgjødningkongressen i Kina i fjor. Kina brødfør 22% av

verdens befolkning på mindre enn 10% av verdens jordbruksland. På grunn av stort effektivitetspress har det vært en enorm økning av produksjon og bruk av kunstgjødning, og de økologiske tradisjonene svekkes.

## Lei av reklame i postkassa?

Framtiden i våre hender tilbyr gratis klistremerke, se: [www.previewmysite.com/fivh.no](http://www.previewmysite.com/fivh.no)

## STEINER-PÆDAGOG



3-årig S.U.-berettiget uddannelse på åndsvidenskabeligt grundlag.

- \* Menneskekundskab
- \* Selverkendelse
- \* Kunstneriske, kreative fag

Ring eller skriv efter brochure

**Rudolf Steiner Børnehaveseminar**

**Kbh:** Johannevej 20  
2920 Charlottenlund  
Tlf.: 3963 2137

**Fyn:** Lindvedvej 64  
5260 Odense S  
Tlf.: 6593 2298

[www.steinerseminar.dk](http://www.steinerseminar.dk)

## CULTURA SPAREBANK

**Cultura Sparebank** – er en alternativ bank for deg som er optatt av temaer som: alternativ økonomi – grønn økonomi – ny økonomi.

Cultura finansierer bl.a. prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre vekstvilkår. Cultura ønsker å utvikle en ny form for bankvirksomhet. Gjennom et samarbeid med kundene skapes en pengestrøm som bevisst kan settes inn i samfunnsfornyende og miljørettede formål.

Målsetningen for Cultura er å medvirke ved finansieringen av samfunnstjenlige prosjekter. Videre å bevisstgjøre holdninger til penger og økonomi slik at kapital kan styres mot reelle behov og uløste oppgaver i samfunnet.

Bankens arbeidsområde vil være hele landet og banken vil tilstrebe nærkontakt til sine kunder. Å arbeide for at etikk, moral og verdiskapning kan innarbeides i det økonomiske liv

via et nytt syn på penger, økonomi og hva lønnsomhet er. Vi er av den tro, at det er mulig å utvikle nye samfunnsøkonomiske konsepter og holdninger, hvor man ikke ensidig baserer seg på egennyttens drivkraft.

Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land herunder også de nordiske land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge. Cultura har i øyeblikket en balanse på ca. 120 mio. NOK. Der er 7 medarbeidere på kontoret i Oslo.



**Merkur** er et holdningspræget pengeinstitut, hvor udlån sker på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger.

Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en mere bæredygtig retning, miljømæssigt som socialt. Mange af Merkurs låne-

projekter har medvirket til at inspirere andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer.

Mere end 7500 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut.

I kraft af den her nævnte udlåns politik får Merkurs indlånere den yderligere mulighed, at man kan øremærke sin opsparing til særlige formål – fx til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed m.m.

Merkur har i øyeblikket en balance på over 380 mio. kr. Af det samlede udlån på kr. 280 mio. udgør de almenyttige, samfundsgavnige projekter ca. 90%. De øvrige er udlån til private - fortrinnsvis til boligformål.

Merkur har 25 ansatte fordelt på afdelinger i Aalborg, Århus og København samt et repræsentationskontor i Hamborg for ca. 300 nordtyske kunder.

**Cultura Sparebank** Postboks 6800 · St. Olavs plass · N-0130 Oslo · Tlf. +47 22 99 51 99 · [cultura@cultura.no](mailto:cultura@cultura.no) · [www.cultura.no](http://www.cultura.no)

**Merkur** Vejgaard Møllevvej 3 · Postboks 2039 · DK-9100 Aalborg Tlf. +45 98 10 18 35 · [merkurbank@merkurbank.dk](mailto:merkurbank@merkurbank.dk) · [www.merkurbank.dk](http://www.merkurbank.dk)

# Naturlige olier

## Til massage og kropspleje



**Arnika Massageolie**  
Varmende og velgørende for hud og muskler.



**Havtorn Hudolie**  
Intensiv pleje og beskyttelse



**Lavendel Massageolie**  
Til massage og afslappende kropspleje. Løser spændinger og giver balance i kroppen



**WELEDA**